Бухы оронуудай пролетаринар, нэгэдэгты!

БУРЯАД ҮНЭН

СОВЕТСКЭ СОЮЗАЙ КОММУНИС ПАРТИИН БУРЯАДАЙ ОБКОМОЙ, БУРЯАДАЙ АССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ, МИНИСТРНУУДЭЙ СОВЕДЭЙ ОРГАН

Газетэмнай 1921 оной декабриин 21-hээ гарана | № 110 (17833) | 1988 оной майн 12, четверг | Сэн 3 мүн.

ТАРЯАЛАН ДЭЭРЭХИ БҮХЫ ХҮДЭЛМЭРИЕЭ ЭРШЭМТЭЙГЭЭР, ЭРХИМ ШАНАРТАЙГААР ЯБУУЛХЫН ТҮЛӨӨ ТЭМСЭЭ!

Хабар-зуниинь халтад гэбэл гэндахаяа hанадаг манай эндэхи сабшалан, тэжээлэй зарим ургамал таридаг уhалгададаг таряалан дээрэhээ найдамтай ургаса абаха гол эрхэ нүхэсэл уhалуурил болоно.

Энэ жилдэшье газарай хүрьhэндэ шииг нойтоной тон бага байhаниие хараада абажа, Сэлэнгэ мүрэнэй зрье зубшаhан сабшалан, таряаланга а уhалха хэрэгтэ онсо анхарал хандуулнабди.

Нэн түрүүн бүхы уhалагдадаг газараа ажахын тоосоогоор худэлдэг звенонуудта даалгаабди. Даажа абаhан газарhаа хэды шэнээн ургаса хуряахаб, тэрэнэй түлөө ямар түлөөhэ абахаб, даабарияа үлүүлээ hөа, ямар урмашуулгада хүртэхэб гэжэ хуу подрядайнь хэлсээн соо хараалагданхай.

Тэрэнэйл ашаар луговодуудэрэ Лубсан Бальчинов звеногоороо гараад. СНП-50/80 түхэлэй станци ДДН-70 түхэлэй уhа сасадаг агрегат хоёрые зэргэ худэлгэжэ, 360 гектар сабшалангаа уhалжа байна. Ажахын суута кукурузашан Бимба Жамбалов Сагаан-Арал гэжэ газарта силосэй ургамал тариха полидо наг шэбхэ зөөжэ эхилhээр үнинэй.

Мүн энэ үедэ ахалагша хонишон Валерий Мункуевай бригадынхид өөhэдынгөө даажа абаhан 40 гектар сабшалан уhалха, үтэгжүүлхэ худэлмэри ябуулна.

Бүри hаянай Сухэ гол дээрэ СНП-50/80 түхэлэй 5 бүлүүр станци болон уhа сасадаг 3 оньhон түхеэрэлгэнүүдые худэлгэжэ, Поворадой, Диянска, Сагаан-Арал гэжэ газарнуудай сабшалан уhалжа эхилбэбди.

ГОЛ ХҮСЭЕЭ—УhАЛУУРИДА

Энэ жилдэшье газарай хүрьhэндэ шииг нойтоной тон бага байhаниие хараада абажа, Сэлэнгэ мүрэнэй зрье зубшаhан сабшалан, таряаланга а уhалха хэрэгтэ онсо анхарал хандуулнабди.

Нэн түрүүн бүхы уhалагдадаг газараа ажахын тоосоогоор худэлдэг звенонуудта даалгаабди. Даажа абаhан газарhаа хэды шэнээн ургаса хуряахаб, тэрэнэй түлөө ямар дай звенонууд энэ жилдэ хэзээ хэзээнэйхиhээ эртэ уhалуурияа эхилээ гэхээр. Жэшээнь, Погромно гэжэ арал дээрэ худэлдэг механизаторлуговодууд Жаргал Дашиев, Виктор Санжиев гэгшэдэй звенонууд бүри февральда сабшаландаа гараад, бүлүүр станция Сэлэнгэ мүрэн дээрэ тодхожо, 200 мянган кубометр мульhэ газар дээгүүрээ хүргөө юм.

Тиихэдэ Диянска гэжэ арал дээрэ худэлдэг звенонууд бүри февральда сабшаландаа гараад, бүлүүр станция Сэлэнгэ мүрэн дээрэ тодхожо, 200 мянган кубометр мульhэ газар дээгүүрээ хүргөө юм.

Тиихэдэ Диянска гэжэ арал дээрэ Лубсан Бальчинов звеногоороо гараад. СНП-50/80 түхэлэй станци ДДН-70 түхэлэй уhа сасадаг агрегат хоёрые зэргэ худэлгэжэ, 360 гектар сабшалангаа уhалжа байна. Ажахын суута кукурузашан Бимба Жамбалов Сагаан-Арал гэжэ газарта силосэй ургамал тариха полидо наг шэбхэ зөөжэ эхилhээр үнинэй.

Мүн энэ үедэ ахалагша хонишон Валерий Мункуевай бригадынхид өөhэдынгөө даажа абаhан 40 гектар сабшалан уhалха, үтэгжүүлхэ худэлмэри ябуулна.

Бүри hаянай Сухэ гол дээрэ СНП-50/80 түхэлэй 5 бүлүүр станци болон уhа сасадаг 3 оньhон түхеэрэлгэнүүдые худэлгэжэ, Поворадой, Диянска, Сагаан-Арал гэжэ газарнуудай сабшалан уhалжа эхилбэбди.

Юрэдөөл ехэнхи техникэ, хүн зоноймнай хүсэн газар уhалалгада табигданхай. Бэйгша ондо бүхы уhалагдадаг газарhаа адагынь 17—18 мянган центнер гэхэ гү, али нёдондонойхиhоо хоёр дахин шахуу ехэ үбhэ абахын түлөө звенонуудная тэмсэхэ юм.

Б. МАРАКТАЕВ,
Сэлэнгын районой «Бестужевскийн» совхозой агроном-луговод.

ЖЭГДЭ ЭХИЛЭНХЭЙ

Хабарайнгаа тарилгын бүхы худэлмэриие агротехническэ таарамжатай hайн хаhа сагта, эмхитэйгээр үнгэргэхын түлөө бэлэдхэлэй худэлмэри ургэнөөр ябуулжа байhан Хяагтын районой «Заря» колхозой механизаторнууд мүнөө туха сүлөөгүй. Эдэ үдэрнүүдтэ колхозой таряан ажалай бүхы зургаан звено поли дээрээ гаранхай, газараа тарилга хэхээр бэлдэнэ.

Ажахыда эмхидхэгдэhэн зургаан звеногой гурбаниинь ороohото ургамалнуудые, хоёрынь тэжээлэй ургамалнуудые, харин нэгэниинь хартаабха тарихаар мэргэжэнхэй. Тиихэдэ тэжээлэй ургамалнуудые ургуулагшадта сабшалан даалгагданхай.

Ороohото ургамалнуудые тариха гурбан звеногой нэгэниинь гэр бүлын подрядай гуримаар ажалаа эмхидхэнхэй. Энэ коллективые В. Я. Телешев хүтэлбэрилнэ. Звено дүрбэн хүниhөө бүридэнхэй. Ажахыдаа хэлсээ баталhан тус коллективтэ 1000 гектар хахалагдаха газар даалгагданхай. Байгша ондо звеногой гэшүүд 700 гектарта тарилга хээд, 300 гектарыень сэбэр паар болгон элдүүрилхэ юм.

Мүнөө звеногой механизаторнууд минеральна үтэгжүүлгэ оруулхаhаа гадна полиёо жэгдэлнэ. Тусхайлбал, колхозой ургаса ургуулагшадай халуун хаhа түлэг эхилээд байнхай.

М. ДАГБАЕВА.

ТАРЯАЛАН ДАЛАЙ ДОЛГИЛХОЛ

«Гигант» колхозой таряашад арбан хоёрдохи табан жэлэй гурбадахи жэлдэ баян ургаса таряа хуряаха зорилго урдаа табинхай юм. Ерэздүйн баян ургасын хуби заяан эдэ үдэрнүүдтэ шиидхэгдэжэ байна гэхэдэ алдуу болохогүй. Эндэхи механизаторнууд тарилгын худэлмэри агротехническэ богони болзон соо, шанар hайнтайгаар үнгэргэхэ гэжэ эрмэлзэнэ. Үнэхөөрөөшье, механизаторнууд бригадна подрядай гуримаар ажалладаг болоhон дээрэhээ эсэсэй эрхим дүнгүүдые туйлахын тула оролдоно. Тиимэhээ эндэ ажалай журам, худэлмэриин шанар наринаар сахигдана. Тиигэжэ ажаллаагүй hаа, баян ургаса абахын аргагүй ха юм.

"«Гигант» колхозой таряанай поли дээрэ тракторнуудай хүнхиноөн үглөөнhөө үдэшэ орой болотор замханагүй.

...Иван Григорьевич Акуловай тракторно-таряан ажалай бригадада бүхыдөө 10 хүн ажалладаг. Тус бригадын трактористе Георгий Перфильевич Митяев гушадахи хабараа эндэхи поли дээрэ ажаллана.

— Гушадахи хабарни ураншатай байг лэ! Ажахы эрхилэлгын шэнэ гуримда орожо, гаргашаяа тоолодог, тэрэнээ харюулха гэжэ оролдодог болоод байнабди. Гектар бүриhөө 15 центнерhээ бага бэшэ ороohо хуряажа абаха түсэбөө дүүргэхэл байхабди гэжэ hананаб. Огторгоймнай хура бороогоор хэр зэргэ мандаа туhалхаб? Тэрээнhээ баhал юумэн дулдыдаха байха,— гэжэ Георгий Перфильевич хөөрэбэ.

Үнэхөөрөөшье, Акуловай бригадын гэшүүд мүнөө унаhан малгайгаа абаха сүлөөгүй гэхээр ажаллажа байна. Тэдэнэр үдэр бүриингөө даабари 130—140 процент хүрэтэр дүүргэнэ. Саг ябана — шамдаха хэрэгтэй ха юм. Залуушуул соohоо ажалдаа харюусалгатайгаар хандадаг сеялкэшэн Игорь Кондратьевые тэмдэглэхэ хэрэгтэй.

...Заха хизааргүй гэхээр үргэн поли урдамнай нэмжынэ. Бэрхэ механизаторнуудай жолоодоhон тарилгын агрегадууд хара шорой бурьюулан холодо холодоhоор, хараагдахаяа болишобо.

Эндэ ерэздүйн баян ургасын долгилхын түлөө тэмсэл түлэт дундаа гээшэл!

С. ОЧИРОВ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: 1. Дүй дүршэлтэй механизатор Г. П. Митяев. 2. Сеялкэшэн Иван Повалюшин.

М. ЛАВРЕНТЬЕВЭЙ фото-зураг.

ХОЁР УРГАСА АБАХААР

Ой тайгада дүтэ, хүсэд гэдэдэггүй хүрьhэтэй, хүйтэншэг уларилтай гэжэ тоологдодог манай эндэхи нютагуудта таряанай газарhаа хоёр ургаса абахаhаа байха, нэгэшье ургаса абахань бэрхэтэй гэжэ hая болотор hанагдадаг байгаа.

Энэ жэлдэ «Коммунизм» колхозойхид 115 гектар hайн үрэжэлтэй, үтэгжүүлгын hайса оруулагдаhан сэбэр паар дээрэ РУМ түхэлэй агрегадаар минеральна үтэгжүүлгэ сасаад, түргэн эдэшэдэг, хүйтэндэ тэсэмгэй сортын хара таряа рапс хоёрые холижо, хабар эртэ тариха гэжэ шикидээ.

— Тэндээ майн 1 болотор холимол ургамалай үрэhэ таряабди. Бараг дүлаан зун болоо hаань, энэ газарай ургасые июлиин тэн багаар хуряажа, малда эдюулхэ ногоон тэжээлэй, АВМ агрегадта хэжэ, ногооной гурил болгохо юумэн гараха аабза гэжэ hананабди. Удаань газарыень түргэн хахалаад, обёос, рапс хоёрой холисо тарибалнай, сентябриин hүүл багаар хуряаха ургаса баhал гараха зэргэтэй,— гэжэ ажахын ахамад агроном Н. Ц. Аюшин хэлэнэ.

Иигэжэ шэнэ, түрүү онол арганнуудые ашагтайгаар хэрэглэжэ, газарай гектар бүриhөө шадаал hаа, ехэ ургаса абаха арга боломжо бусадшье ажахынуудта бии.

Д-ц. ДОРЖИЕВА.

Яруунын район.

ТУХА СҮЛӨӨГҮЙ

Владимирович Шайдуровай, Виктор Михайлович Михайловай хүтэлбэрилдэг тракторно-таряан ажалай звенонуудай механизаторнууд тарилга хэхэ газараа элдүүрилжэ бэлдэнэ. Мүнөө 400 гаран гектарта эртын паар хахалагдаа.

Луговодууд баhал тухагүй. Сабшалан даажа абаад, хамтын подрядай гуримаар ажалладаг дүрбэн звеногой гэшүүд, тэрэ тоодо Семен Николаевич Фроловой, Владимир Михайлович Бухольцевай коллективүүд мүнөө газараа ундалуулжа байнад.

Овощ ургуулагшадай тарилгын харюусалгата хаhа эхилhээр үнинэй. Ирина Сергеевна Булдаковагай хүтэлбэрилдэг звеногой гэшүүд hаяхан помидор, капустын рассада тарижа дүүргээ.

В. ШИРДАРМАЕВ.

ХАРТААБХА ЮУНДЭ ҮЖЭНЭБ?

Мэргэжэлтын зүбшэл

Үта үбэлэй үедэ удаан хадагалагдажа байhан хартаабхын зарим хубинь hүүлдэ үжэжэ, муудажа хаягдадаг, элдэб грибково болон бактериальна үбшэнhөө боложо гутадаг гээшэ. Фитофтороз, ризок тониоз, фомоз гэхэ мэтэ үбшэн хартаабхын хальhанда няалдажа, досоонь орожо, үжөөдэг, гэмтээдэг.

Энээнhээ боложо, олохон ажахынуудта нилээд ехэ хартаабхань хаягдана, горитой гарза хохидол ушаруулагдана. Мухар-Шэбэрэй районой «Коммунизм», Ленинэй нэрэмжэтэ колхозуудта бүхы хартаабхынь ургасын 40—51 процентнь үжэжэ, гутажа хаягдана. Нёдондо Сэлэнгын районой «Бестужевский», Кировэй нэрэмжэтэ, Хяагтын районой Ехэ-Нугын, Улаадайн совхозуудта, Тарбагатайн районой «Искра», «Советская Россия» колхозуудта баhал нилээд ехэ хартаабхань элдэб үбшэнhөө боложо гутаагдаа,

Тэд хартаабхын ургасые элдэб үбшэнhөө хамгаалха, гутахыень, муудахыень бага болгохо аргагүй гээшэ гү?

Хэрбээ эмхидхэлэй, ажахын болон химическэ онол арганнуудые комплексноор бэлэдүүлээ hаа, дээрэ дурсагдаhан үбшэнүүдэй дэлгэрэлгые hураагүй бага болгохо арга бии. Нэн түрүүн хартаабхын үрэhэ тарихынгаа урда хорлохо хэрэгтэй. Мүн ургасын ургажа байха үедэ баhал элдэб хоро сасаха шухала.

Үрэhэ хорлохо, үбшэнhөө хамгаалха фунгицидүүд гэдэг зүйл олон янзын байдаг юм. Жэшээнь, ТМТД, поликарбацин, купрозан, цинеб гэхэ мэтые хэрэглэжэ, үрэhэнэй хартаабха хорлоходо элдэб үбшэнэй дэлгэрэнь hураагүй бага байдаг. Тиихэдэ үбшэнтэй болошоhон хартаабхые үнатай суспензи руу хэжэ худахада hайн. Фитофтороз үбшэнтэй гү, али нороhон, үжэhэн хартаабхые 8 процентын цинебээр (үрэhэнэй тонно бүхэндэ 0,5—1 килограмм хоро хэжэ) арюудхаха болоно. Үгышье hаа, 80 процентын поликарбацин тонно үрэhэндэ 2,6—2,7 килограмм гү, али купрозан хоро тонно бүхэндэнь 0,25—0,5 килограмм хүртэхөөр сүршэхэ ёhотой.

Эдэ хоронуудые 10-hаа 50 литр уhанда худхаад, тэрээн соо тонно хартаабха хэжэ угааха, арюудхаха хэрэгтэй.

Удаань хартаабхын эшэ намаанай түлэг буурсаглажа байхада ургаса дээгүүрнь 8 процентын суспензиин цинеб (гектарай 3 килограмм), купрозан (гектарай 4 килограмм), 75 процентын поликарбацин (гектарай 3 килограмм) сасаха ушартай.

Даб дээрэ иимэ хэмжээнүүдые бэлэдүүлээд байгаа hаа, хартаабхын ургасые дээшэлүүлхэ, hайн шанартайшье хартаабха абаха арга бии. Харин хартаабхын ургасые хайшан гэжэ хуряаха, зүбөөр илгажа хадагалха заабаринууд тухай хожом, намар тээшэ бэшэхэбди.

А. БОТОЕВА,
ургамал хамгаалха республиканска станциин лабораториие даагша.

ТАРЯАН ДЭЭРЭХИ ЭРХИМ ШАНАРТАЙ ЭРИЛТЭ

Шалгалта юу харуулааб?

Мүнөө сагаан эдеэ гансашье ехээр абаха бэшэ, тэрэниие hайн шанартайгаар хэрэглэгшэдтэ хүргэхэ гээшэ гол шухала. Тиимэhээ Түнхэнэй районой ажахынуудай фермэнүүдтэ үнеэдэй hү шэмые дээшэлүүлхэ, hүнэй шанар hайн болгохо хэрэгтэ бага бэшэ анхарал хандуулагдана.

Нёдондоной энэ үеынхидэ орходоо байгша ондо үнеэн бүриhөөнь 62 килограммаар ехэ hүн абтаад байна. Үнгэрhэн апрелиин дүнгөөр районой ажахынуудта үнеэн бүриhөө сүүдхэ соо дунда зэргээр 7,2 килограмм hүн hаагдаа. Жэлэй эхинhээ хойшо hаалишад үнеэн бүриhөө 850 гаран килограмм hү hаажа, байгша ондо үнеэн бүриин hү hаамые 2300 килограммда хүргэхэ уялгаяа дүүргэжэ боломоор гэжэ найдал түрүүлнэ.

Гэхэтэй хамта эндэ үйлэдбэрилэгдэhэн hүнэй шанарынь ямар байнаб гэжэ hонирхомоор. Тус асуудалда харюусахын тула манай шалгалтын бригада районой зарим ажахынуудай фермэнүүдтэ ябажа хараба. Мүнөө үедэ ехэ hү үйлэдбэрилжэ, гүрэндэ тушаахаhаа гадна, тэрэнээ hайн шанартайгаар үйлэдбэрилхэ зорилго hаалишан бүхэнэй урда табигдаhаниие үшөө дахин hануулая. hайн шанартай ехэ hү абаал hаань, ажахын тоосооной ёhоор, шэнэ гуримаар худэлдэг болоhон үедэ hаалишад, мал адуулагшад, зооветмэргэжэлтэдэй салин түлбэри тэрээнhээ сэхэ дулдыдаха байна бшуу.

Энээн тушаань хэдэн тоо, баримта дурдая. Жэшээлхэдэ, март hарада районой наалишад үйлэдбэрилhэн hүнэйнгөө 92,8 процентыень нэгэдэхи сортоор гүрэндэ худалдаа hэн. Бэшэ 7,2 процент hүниинь хоёрдохи сортоор тушаагдаа гэхэ гү, али район соо аяар 17,832 түхэриг мүнгэн энээнhээ боложо алдагдаа.

Тиихэдэ «Маяк» колхоз — 88,5 процент, Ленинэй нэрэмжэтэ колхоз—88,4, Харбяагуудай совхоз — 81,5, «Восточные Саяны» колхоз 89,9 процент hүеэ нэгэдэхи сортоор гүрэндэ худалдажа, илангаяа ехэ гарза хохидолдо ороо. Угайдхадаа «Восточные Саяны» колхоз 2234 түхэриг сэнтэй hүеэ гашалгажархёод, тоhоной заводhоо гэдэргэнь асараа, Харин «Мир» колхозойхид 463 түхэригэй hүеэ тон муу шанартайгаар үйлэдбэрилжэ, ялада унанхай. Энэ ушар тус ажахынуудые hэримжэтэй болгоо гэжэ хэлэлтэй.

Тэдэнэр апрель hарада бүхы үйлэдбэрилhэн hүнэйнгөө 97,5 процентые нэгэдэхи сортоор худалдаба. Бэшэ ажахынуд hүнэйнгөө 90 процентhээ дээшые hайн шанартайгаар тушаажа байнхай.

Теэд районой нэгэшье ажахы бүхы hүеэ нэгэдэхи сортоор худалдажа биранагүй. Энэ юун дээрэhээ болоноб гэхэдэ, hайн шанартай hү үйлэдбэрилдэг түрүү ажахынуудай хажуугаар, муу шанартай hү абадаг гээгдэнги коллективүүд бии байна ха юм. Жэшээлбэл, Ажалай Улаан Тугай орденто «Сибиряк» колхозой Түхэреэнэй болон Еловкын hү hаалиин фермэнүүд hааhан бүхы hүеэ нэгэдэхи сортоор гүрэндэ худалдахадань, харин эндэхи Аhалигай фермын hаалишад, гээгдэнги байдалhаа гаража байбашье, апрельдэ шанар муугай hү худалдахадаа, 339 түхэриг мүнгэнhөө налаhан байха юм.

Юундэ hүнэй шанар муудана б? Нэн түрүүн фермэнүүд дээрэ ажалладаг хүнүүдhэ, тэдэнэй ажалдаа нарин нягтаар хандаха, ариг сэбэрые сахиха оролдолгоhоо дулдыдана. Малай байра соохине, хүнэй амhарта болон hү шүүхэ зүйлнүүдые тон hайнаар угааха, үнеэдэй дэлэнгые бүлеэн үhаар тон сэбэр болоторнь угаажа, аршажа, эбэлгэн нидхэрхэ ёhотой байна ха юм. Тус эрилтэ hаалишадта хээээ заяанhаа хойшо табигдадаг гээшэ. Энээниие мэдэхэгүй хүн үгы. Гэбэшье фермэ дээрэ худэлжэ байшадай энээндэ анхаралаа ёhоор хандуулдаггүйнь харамтай.

Жэшээлхэдэ, Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой Тоорын hү hаалиин комплексын hаалишад апрель hарада 18 центнер hү хоёрдохи сортын шанартайгаар тушаажа, өөhэдынгөө кассада оруулха аяар 537 түхэриг мүнгээ алдаа. Эндэхи комплексын hү абадаг таhалгын шала дээгүүр ябаха аргагүй үнан шабар. hүнэй хүнэгүүдые, угааhан үhаяа эндээл адхажархидаг юм байна. Муухай угаадаhанай урдажа орохо нүхэн үhаар дүүрэжэ хүрэшэнхэй. Фермэдэ худэлжэ байдаг хүнүүд иимэ hалан муу байдалай хажуугаар «Нюдөө аняад лэ» гарадаг байна гэжэ hанаахаар.

Комплексые даагша Б. Б. Шойбонов энээн тухай колхозой правленидэ дуулгаа hэн. Мүн комплексын ветеринарта, колхозой ахамад инженер-механиигташье, дуулгаhан байна. Теэд мүнөө болотор ондоо болоhон юумэн үгы. Харин фермые даагша өөрөө саг болзортонь хэмжээ абаагүй, ариг сэбэр сахяагүй, ажалай журамда анхаралаа хандуулаагүй гэгдэжэ, Түнхэнэй районой СЭС-эй зүгhөө мүнгэн ялада унаа.

Мүн «Восточные Саяны» колхозой Таhархайн hү hаалиин фермын hаалишад баhал тиимэшүү байдалда орошонхой. Эндэ фермые даагша А. В. Торсогоев ажалаа орхижорхинхой гэжэ hанахаар. Хэншье тэрэниие фермые даагшын ажалhаа сүлөөлөөгүй ха юм. Теэд фермын hү абадаг таhалга соо баhал үнан, шабар, наг шэбхэ, hүнэй хүнэгүүд угаагдаагүй, тоhотой зандаа. Эндэ угайдхадаа халуун үнан үгы. Хүнэгүүдые, шүүрнүүдые — халуун, үнеэдэй хүхэ дэлэнгые бүлеэн үhаар угаагаагүй hаа, hүнэй шанар ягаад hайн байхаб? hү тушаажа абадаг И. С. Бодеевшье эдэ бүгэдэдэ анхаралаа хандуулнагүй.

Эндэхи hаалишад мүнөөдөө бүхы үнеэдhээ сүүдхэ соо 2000 килограмм hү hаана. Тиигэбэшье таhархайнхид апрель hарада бүхы үйлэдбэрилhэн hүнэйнгөө 85,7 процентыень нэгэдэхи сортоор, 14,3 процентыень хоёрдохи сортоор гүрэндэ худалдаа. Харин энэл колхозой Хуурай-hубагай hү hаалиин фермэ дээрэ ариг сэбэрые сахилга hураагүй hайн.

«Мир» колхозой Галбайн hү hаалиин фермэ дээрэ баhал дээрэ хэлэгдэhэн дутагдалнууд дайралдана. hалан муу байдалтай байhанайнь түлөө фермые даагша Д. И. Галсанова-да Түнхэнэй СЭС-эй зүгhөө мүнгэн яла тохогдоо hэн.

Сагаан эдеэнэй шанарые шалгахадаа, иимэ тобшолол хэхэ баатай болоообди. Районой олонхи фермэнүүд дээгүүр ариг сэбэр байдалай түлөө тэмсэл үшөөл шангаар эмхидхэгдэнэгүй, hү хүргэхэ аппарадууд булта шахуу фермэнүүдтэ худэлнэгүй. Эбдэршэhэн тэдэниие хэншье заhабариннагүй. hү шүүхэ материалнууд хаа хаанагүй дуталдана гэжэ элирүүлэгдэнхэй. Малай байранууд соогуур үбдэг тулама наг шэбхэ, уhан. Эдэ бүгэдые усадхаагүй hаа, үйлэдбэрилhэн hүнэй 95—100 процентыень нэгэдэхи сортоор тушааха аргагүй. Теэд эндэ эрид хубилалта хээгүй hаа ажахын тоосоогоор худэлжэ, мүнгэ зөөреэр өөhэдыгөө хангадаг боложо шадахагүйл.

Абтаhан продукциие эрхим шанартай болгохын түлөө бүлэдаа шангаар тэмсэхэ саг ерээ гээшэ.

Шалгалтада хабаадагшад:
К. АНГАРХАЕВ,
Түнхэнэй районой худоо ажахын продукци бэлэдхэхэ талаар инспектор, С. ТАНГАСАЕВА, Түнхэнэй районой СЭС-эй врачай туhалагша, Л. ШАРГАКШАНОВ, «Саяан» газетын корр, Ж. ЮБУХАЕВ, манай корр.

ЖАЛЫНЬ УРМАТАЙ

Заводой алмалтын жасада уралан нарижуулагшад горитой хубита оруулна. Конструктор Юрий Анисимович Романов байгша оной нэгэдэхи кварталай туршада 22,5 мянган түхэригэй экономическа ашаг үрэтэй уралан нарижуулгын дурадхалнуудые үйлэдбэридэ нэбтэрүүлhэн байха юм. Тиигэжэ партконференциин хүндэлэлдэ абаhан социалис уялгаяа амжалтатай дүүргэбэ гээшэ. Мүн инженер С. М. Назаренко, В. П. Мархаев гэгшэд тус тустаа 12,5, 4,0 мянган түхэригэй экономическа ашаг олзотой уралан нарижуулгын дурадхалнуудые үйлэдбэридэ нэбтэрүүлжэ шадаа.

К. МОСКОВЧЕНКО,
заводой социалис дүрысоонэй талаар инженер.

ПАРТИЙНА АЖАБАЙДААЛ

ХУБИЛГАН ШЭНЭДХЭЛГЫН ЗАМААР

ТҮРГЭДХЭХЭ, ҺАЙЖАРУУЛХА

Орон соомнай боложо байһан хубилган шэнэдхэлгэ ажабайдалдамнай улам гүнзэгыгөөр нэбтэрүүлэгдэжэ, хүн бүхэн тэрэниие дэмжэжэ байна. Эдэ бүгэдые манай мүнөөдэрэй ажабайдалай жэшээнүүд дээрэһээ харахаар. Хүнүүд даалгадаһан ажалдаа харюусалгатайгаар хандадаг болоо. Ажалаа шэнжэлэн хаража, бүри һайн үрэ дүнгүүдые туйлахын тула нөөсэ арга боломжонуудаа элирүүлнэ. Үйлэдбэриин болон нииитын журам нилээд һайжараа.

Манай «Коммунизм» колхоз, хоёр ажахые нэгэдүүлһэнэй удаа, 1960 ондо байгуулгадаһан юм. Тиихэдэ материально-техническэ үндэнэ һууринь аргагүй муу һэн ааб даа. Харин мүнөө ажахымнай районой томо ажахынуудай нэгэн болонхой. Районой хүдөө ажахын продуктнуудай 30 процентыень үйлэдбэрилдэг. Энэ үе соо материально-техническэ үндэнэ һууринь хүгжөө, хүсэтэйшье болоо. Мүнөө үеын эрилтэнүүдэй ёһоор ажахыгаа эрхилхэ, жэлһээ жэлдэ үйлэдбэриеэ хүгжөөхэ арга боломжотойбди.

Эдэ жэлнүүдтэ колхозой партийна организацишье ургаа гээшэ. Үйлэдбэриин гол участогууд дээрэ коммунистнууд табигдажа, партийна нүлөөгөөр хангахеһаа гадна, бусадта бодото ажалай жэшээ харуулна. Бидэ мүнөөдэрэй эрилтэнүүдэй ёһоор хүдэлмэрээ хубилган шэнэдхэхэ талаар хэмжээ ябуулганүудые хараалаад, бэелүүлжэ байнабди. Гол зорилгомнай гэхэдэ, хүнүүдтэйл хүдэлхэ хэрэг болоно. Тиимэһээ саг үргэлжэ колхозойнгоо гэшүүдтэй, илангаяа, малшадтай уулзажа, хөөрэлдэжэ, үбэлэй энэ харюусалгатай хеһые үнэргэхэ хэрэгтэ туһалжа байдагбди. Партбюрогой гэшүүд булта тусхай даабаритай, холын гууртэ, отарануудаар ябажа байдаг. Коммунистнуудай эдэбхи үүсхэл бадараяха талаар ехэ хүдэлмэри хэгдэнэ.

Гэбэшье хубилган шэнэдхэлгэ эрид шиидэнгээр хэгдэжэ эхилээ гэхын аргагүй. Үйлэдбэриин, партийна хүтэлбэриин асуудалнууд үшөөл удаанаар шиидхэгдэнэ. Бии байгаа арга боломжонууд гүйсэд дүүрэн хэрэглэгдэнэгүй. Тиимэһээ иимэ байдалаа нарин нягтаар шэнжэлхэ, бодото зорилгонуудаа хараалжа, энэ дороо бэелүүлхэ эхилхэ ёһотой болонобди.

Сэхыень хэлэхэдэ, район доторнай малай тоо толгой тиимэшье ехээр олошороогүй. Малай ашаг үрэшье дээшэлээ гэхын аргагүй. Жэшээлхэдэ, 1959 ондо эбэртэ бодо малай толгой бүхэн 255 килограммаар тушаагдадаг байһан һаа, 1987 ондо 272 килограммда хүрэһэн байна. 1966 ондо үнээн бүриһөө дунда зэргээр жэлдээ 428 килограмм һү һаадаг байбал, 1987 ондо — 868 килограмм һаагдаа. Эндэ юу хэлэлгэйб гэхэдэ, бии байгаа арга боломжонууд үшөөл хүсэд һайнаар хэрэглэгдэнэгүй. Эндэ манай районой эрхэ байдал нилээд сэхэ нүлөө үзүүлдэг гээшэ ааб даа.

Шухалын шухалань гэхэдэ, жэлһээ жэлдэ ниитын адууһа малда гуйсэд хүрэхэ үбһэ тэжээл бэлэдхэжэ шаданагүйбди. Зундаа бороо орожо һаатуулдаг ааб даа. Гэбэшье мүнөөнэй түрүү онол аргануудые хэрэглэхэ, тэжээлэй ургамалнуудые сэхээр тариха гэхэ мэтые үшөөл бэелүүлээгүй байнабди. Малай үүлтэр һайжаруулха талаар хүдэлмэри һулаар ябуулагдана. Олон үхэр гаразда ороно.

1990 он болотор 200 гектар шэнэ газар элдүүрилхээр хараалагдаад, хүдэлмэри хэгдэжэ эхилэнхэй. Гэбэшье мүнөө байгаа таряалан болон сабшалангай үрэжэл һайжаруулха гээшэ шухала. Эршэмтэй технологи нэбтэрүүлхэ, агротехническэ хүдэлмэри зүбөөр хэхэ, үтэгжүүлгэ ехээр хэрэглэдэг болохо гэхэ мэтэ асуудалнууд партийна суглаанууд дээрэ хэлсэгдэһэн, коммунистнууднай эдэниие дэмжэжэ, өөһэдынгөө һанамжа, дурадхал хэлэһэн байна. Юрэдөөл, тэжээлэй найдамтай үндэһэ һуури табяагүйдэ, урагшаа дабшаха аргагүй болообди гээд хүн бүхэн ойлгохо ёһотой.

Партиин XXVII съездын табиһан социально-экономическа хүгжэлтын, хубилган шэнэдхэлгын зорилгонуудые бэелүүлхын тула бидэ бүхы юумэеэ нарин нягтаар шэнжэлһэн, ямар юумэнэй һаалта хэдэг байһые элирүүлһэн байнабди. Иимэл шэнжэлгын үндэһэн дээрэ зорилгонууднай хараалагдаа. Үнэргэн жэлэй партийна суглаанууд дээрэ бригадна подряд үйлэдбэридэ нэбтэрүүлхэ, арбан хоёрдохи табан жэлдэ колхозой үйлэдбэри эршэмтэйгээр хүгжөөхэ талаар хэмжээнүүд гэхэ мэтын шухала асуудалнууд хэлсэгдэжэ, хэмжээ ябуулганууд абтаһан юм.

Эдэ бүхы хэмжээнүүднай хүнэй гараар, хүсэл оролдолгоор хэгдэхэ болоно. Тиимэһээ манай партийна организацин хүн бүхэниие хубилган шэнэдхэлгын зорилгонуудые бэелүүлхэ хэрэгтэ элсүүлхые оролдоно. Эндэ коммунистнууд өөрынгөө үгэ хэлэжэ, буседые ашаг үрэ ехэтэй ажалда зоригжуулха ёһотой ааб даа. Гадна тэдэниие эдэбхижүүлхэ гээшэ шухала. Һүүлэй үедэ коммунистнууднай өөһэдын мүнөө үсдэ бэелүүлхэ үүргээ ойлгожо, нилээд эдэбхижэ, өөһэдынгөө һанажа ябаһан бодол сэхэ хэлэдэг болонхой. Энэниие партийна суглаанууд гэршэлнэ. Урдань суглаан дээрэ нэгэл хэды хүн үгэ ходол хэлэдэг бэлэй. Харин мүнөө үгэ хэлэдэггүй эон һанамжала хэлэдэг, дурадхадаг болоо. Илангаяа залуу коммунистнуудай асуудал зүбшэн хэлсэлгэдэ эдэбхитэйгээр хабаададаг болоһониинь өхэл һайшаалтай.

Манай колхозой гэшүүд 1987 онойнгоо ажалай дүнгүүдые хаража үзөөд, арга боломжонуудаа тооложо, арбан хоёрдохи табан жэлэй гурбадахи жэлэй эсэс болотор эбэртэ бодо малай тоое 2850 толгой болгохоор хараална. Тэрэ тоодо 830 үнээн, 3100 хонин, 620 адуун. Тиихэдэ бүхыдөө 672 тугал, 1180 хурьга, 80 унага абаха уялгатайбди. Энэ жэлдэ һү һаалиин фермын коллектив үнээн бүриһөө дунда зэргээр 1000 килограмм һү һаваха зорилго табяа. Гүрэндэ 1650 центнер мяха, 1548 центнер һу, 111 центнер нооһо худалдахабди. Гүрэндэ тушаагдаха малай шэгнүүр нилээд дээшэлүүлхээр хараалагдана. Эдэ зорилгонууднай хүнгэн бэшэ. Гэбэшье түсэбүүднай бата үндэһэ һууритай гэжэ хэлэхэ хэрэгтэй. Хүн бүхэн энээниие ойлгохо, оролдохо байһанаа мэдүүлнэ.

Тэрэшэлэн энэ жэлдэ социальна асуудалнуудта ехэ анхэрал хандуулагдаха байна. Хүн зоной үниизэй хүлеэһэн хүүгэдэй сад-ясли, эхин һүргуулиин байшан ашаглалгада тушаагдаха. Тиихэдэ хоёр айлай ажаһууха нэгэ гэр баригдаха, 50 телефонтой АТС тодхогдохо юм. Гадна малшадайнгаа байра байдал һайжаруулха, шэнэ гэрнүүдые барихабди. Колхозойнгоо түб һууриниие болбосон түхэлтэй болгохо талаар ехэ юумэн хэгдэхэ байна.

Колхозой правлени, партийна организаци залуушуулые нютаггань үлөөхэ талаар ехэ хэмжээнүүдые абанхай. Колхоздоо үлэжэ худэлһэн залуушуулда 30 процент хүрэтэр нэмэлтэ мүнгэн түлэгдэдэг. Гэр бүлэ болоһон залуушуулда гэр байра үгэхые оролдодог гээшэбди. Армиһаа ерэһэн хүбүүдтэ бусаалтагүйгөөр 100 түхэриг үгтэдэг. Гадна колхозһоо хүбүүд, басагад һурахаяа эльгээгдэдэг ааб даа. Залуушуулай сүлөө сагаа һонирхолтойгоор, аша үрэтэйгөөр үнгэргэхэ асуудалда мүн лэ анхардагбди.

Мүнөө үедэ түрүү ажалша коллективүүд, ажалай түрүүшүүл Бүхэсоюзна XIX партконференциие нэрэтэй солотойгоор угтахын тула дээшэлүүлэгдэһэн социалис уялгануудые абажа байна. Һаяхан болоһон партийна суглаан дээрэ манай колхозой гэшүүд бэһал иимэ социалис уялгануудые абаа һэн. Тус партийна конференциин нээгдэхэ үдэр болотор гүрэндэ мяха, һу худалдаха байгша оной хахад жэлэй түсэб дүүргэхэ байһанаа мэдүүлэ һэн. Тэдэнэр үгэдөө хүрэхэ байха.

К. САМБЯЛОВ,
Ахын районой «Коммунизм» колхозой партбюрогой секретарь.

АЖАЛАЙ АМЖАЛТА-УДАРИДАГШАҺАА

Хэжэнгын районой «Первомайский» совхозой дирекци, партком совхозойнгоо автогаражые даагшаар богонихон сагай хугасаа соо хүдэлхэ зуураа зоной дунда хүдэлжэ шадаха байһанаа харуулһан, наһаараа залуу Дагбаев Дондит Дамдиновичые 1985 оной намар 3-дахи отделениие эрхилэгшээр дэбжүүлһэн байгаа.

Энэ отделениин малшад совхозойнгоо бүхы эхэ хонидой найман отара, мүн түлгэ, зуһагуудые — хемтадаа 8564 толгой, 273 адуу, унаагай моридые харууһалдаг юм.

Нүхэр Д. Д. Дагбаев отделениие даажа абаад байхадаа, холын хараатайгаар ажалаа ябуулжа эхилээ. Эхэ хонидойнь отарануудай үбэлжөөнэй дал, хорёо хуһамагынь үмхиржэ, дулаа барихаяа болиһон, эндэ тэндэһээ тулуулһан, наг шэбхэдэ даруулһан, үзэмжэгүй тулюур байгаа.

Тэрэл үбэлдөө отделениин залуу хүбүүдһээ барилгын бригада бүридхөөд, модо бэлэдхүүлжэ, үбэлжөөнэй далнуудые, зундаа хонидоо бороо һалхинда сохюулха, үлеэлгэхэгүй хушалтатай, гурбан тээһээ ханатай сарайнуудые бэлшээриин газаарта барюулжархиһан байха юм. Хоёр жэлэй туршада 7 дал, 8 сарай барюулаа.

Үбһэ тэжээл бэлдэхэ гар тармуур, хажуурһаа эхилээд, техникэ, косилкануудаа эртээнһээнь бэлдэхэ хэрэгтэй, үбһэндэ ябаха бригадануудаа бүридхэжэ, хаанаһаа, ямар нуга, тохойһоо эхилхыень заажа үгэдэг.

Тиигэжэ отделениин хонишод үбэлжөөндөө дулаан байратай, үбһэ тэжээл баянтай ородог боложо, район дотороо дэлгэрһэн социалис мүрысөөндэ түл абалгаар илажа, хоёр жэлэй туршада КПСС-эй райкомой, райгүйсэдкомой дамжуулгын Улаан тугые гартаа бариһаар.

Мүнөө Бүхэсоюзна XIX партконференциие нэрэтэй солотойгоор угтажа, район дотороо дэлгэрһэн социалис мүрысөөндэ илажа гарахын тула, энэ отделениин хонишод, хүдэлмэришэд бүри эршэмтэйгээр ажаллажа байна.

Отделениие эрхилэгшэ, мэргэжэлтэд, хонишодынь энэ жэлдэ абаһан үялгаяа үлүүлэн дүүргэхэ эрмэлзэлтэй.

Хонишодынь мүнөө харуулһалжа байһан 3704 эхэ хонидһоо 3368 хурьга абаа гэхэ гү, али 100 эхэ хонидһоо 90,9 хурьга гарза хоролтогүйгоор түлжүүлнэ. Энээнһээ гадуур нэгэ отара зуһаг хонид май һарада хурьгалха.

— Зуун эхэ хонин бүриһөө зуун хурьга мүнөөдөө абаашьегүй һаа, 97—98 хурьга абахал байхабди,— гэжэ Дондит Дамдинович сэхэ найдаггяар хэлэнэ.

Д. ОЧИРОВ.
худөө бэшэгшэ.

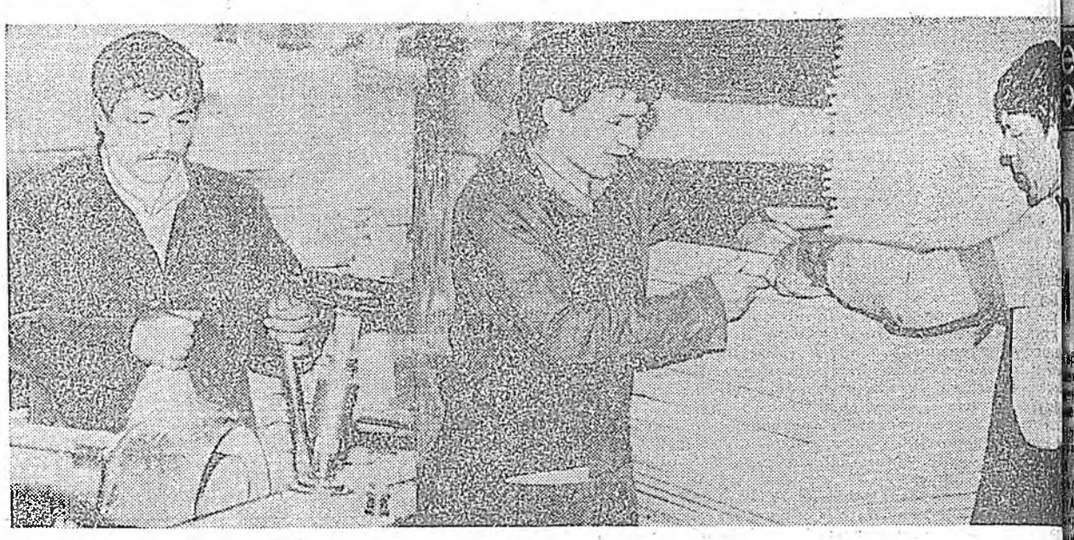

ҮЛУУЛЭН ДҮҮРГЭНЭ

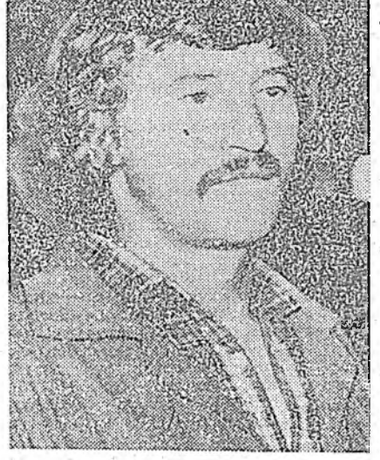

Үйлэдбэриин «Буржелезобетон» нэгэдэлэй Селенгинскдэхи модон материалнуудай цехэй коллектив үйлэдбэрилэн гарганаһан продукцияа Гусиноозерскын ГРЭС-эй, Түгнын шулуун нүүрһэнэй уурхайн, проектно-барилгын «Бурятгражданстрой» нэгэдэлэй болон бусад хото, хүдөөгэй барилгын эмхинүүдтэ эльгээдэг юм. Цехэй хүдэлмэришэд сонхын рама, үүдэнэй можо болон бусад зүйлнүүдые хэдэг байна.

Һүүлэй жэлнүүдтэ цехэй коллектив түсэбтэ даабарияа амжалтатайгаар дүүргэжэ, барилгашадые элдэб материалнуудаар саг соонь хангана. Үнгэрэгшэ жэлэй дүнгүүдээр цехэй коллектив бүхэсоюзна социалис мүрысөөндэ шалгаржа, дамжуулгын Улаан вымпелээр, 1450 түхэриг мүнгэн шангаар шагнагдаа һэн.

Бүхэсоюзна XIX партконференциие нэрэтэй солотойгоор угтахын түлөө дэлгэрһэн социалис мүрысөөндэ оролсоһон цехэй коллектив жэлэй эхиһнээ бүтээсэ ехэтэйгээр ажаллажа, нэгэдэхи кварталай түсэб амжалтатайгаар дүүргээ. Энэ хугасаа соо товарна продукци гаргаха даабарияа 3 мянган түхэриг өөр үлүүлһэн, түсэбһөө гадуур 140 дүрбэлжэн метр үүдэнэй можо бүтээн гаргаһан байха юм.

Эндэ үнинэй, баян дүршэл шадабаритай хүдэлмэришэд нилээд олон. Тэдэнэрэй оролдосотой һайнаар ажаллаһанай ашаар цехэй коллектив урдаа табиһан зорилгоёо урагшатайгаар дүүргэнэ. Ажалай ветеран Ф. С. Емельяновай наһанайнгаа гарахада, тэрэнэй бригадыг Виктор евич Асламов даажа абаа һэн. Ажалайнгаа намтарые тус бригадаа хадаа бүхы юумэ һайн мэдэдэг байгаа. Заримдаа бригадирлажэ хүдэлдэг һэн. Мүнөө бригадив анханайхиһаа муу бэшэ. Ажалай ветеран Мария Нефедовна Кунова, «Хүндэлэлэй Тэмдэг» гэжэ Ивановна Кобылкина гэдэг. Эдэ ехэ туһа хүргэдэг, дамжуулгын дархашуул А. А. Слинчук, А. Г. Ивановна гэжэ хэлэдэг. Тэдэнэр ямаршье станокдаа шадаха юм. В. И. Турушев эхэлэй туршада хүдэлнэ. Дүй дүршэлтэй болоһон энэ хүдэлмэришэн хэдэн ниие 10—20 процентээр үүсгэдэг болонхой. Коллективэй ниие бригадын соведэй туршаһан байна.

Иигэжэ цехэй коллективиин нээгдэхэ үдэр болотор продукци гаргаха түрүүшын хаһаа ниие сум дүүргэхэ соцурагшатайгаар дүүргэнэ.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: В. И. Турушев дошо дархашуул А. В. Мартынов гарһаа], В. А. Шпаков; бригадир Ламов.

БОЛЗОРҺОО УРИД

Районой партийна организацинууд байгша оной июнь һарада үнгэргэгдэхээ байһан Бүхэсоюзна XIX партконференциие ажалай бэлэгүүдээр угтахын түлөө ажалшадай дунда эмхидхэлэй болон ойлгуулламжын хүдэлмэри үргэнөөр ябуулна. Һү һаалиин фермнүүдтэ эмхидхэгдэһэн партийна бүлэгүүдэй дунда социалис мүрысөөн үргэнөөр дэлгэрүүлжэ, түрэндэ сагаан эдеэ ехээр түшаяа зорилгонуудаа амжалтатайгаар бэелүүлхэ хэрэгтэ ажахынуудай парткомууд горитой анхарал хандуулна.

Үбэлэй һарануудта район дотор ехэ һүнэй түлөө дэлгэрһэн социалис мүрысөөндэ ажахынуудай бүхы һаалиин фермэнүүд эдэбхитэйгээр оролсоһоноо мэдүүлээ юм. Дээшэлүүлэгдэһэн үялгануудаа нэрэтэй түрэтэйгөөр бэелүүлхын тула ажахынуудай партийна организацинууд эмхидхэлэй горитой хүдэлмэри ябуулна. Малшадай эгээл харюусалгатай хаһа болохо үбэлжэлгын үедэ һаалишадай һуудал байдалай асуудалнуудые гүйсэд шиидхэхын тула ажахы бүхэндэ оролдолго гаргагдана. Ажаһуудалай эрилтэ хангадаг, худалдаа наймаанай болон соёлой хүдэлмэрилэгшэд түсхай графигай ёһоор малшад болон һаалишадта айлшалжа, тэдэнэрэй хэһэн захилнуудые саг соонь һайнаар бэелүүлдэг болонхой. Халуун анхаралаар хүреэлэгдэнэн малшад болон һаалишад ажал, хэрэгээ бүри амжалтатайгаар эрхилхые оролдоно. Партгрупорг М. А. Халтуевай ударидадаг «Маяк» колхозой һаалишад сүүдхын туршада һаамхай үнээн бүриһөө 11 килограмм һу абажа, социалис уялгануудаа амжалтатайгаар бэелүүлжэ ябана. «Искра», Ленинэй нэрэмжэтэ колхозуудай һаалишадай хэрэгнынь мүн лэ урагшатай һайн.

Тарбагатайн районой һаалишад гүрэндэ һу тушааха хахад жэлэйнгээ түсэбые майн 1-нэй үдэр амжалтатайгаар дүүргэжэ, Бүхэсоюзна XIX партконференциин нээгдэхэ үдэрые, ажалай ехэ бэлэгүүдээр угтаха зорилготойгоор оролдон ажаллана.

Д. АБИДУЕВ.

КОМСОМОЛ—ЗАЛУУШУУЛАЙ БРИГАДАДА

Комплексдо хамта дээрээ 2500 толгой түлгэ хонид, 240 хашарагууд шахан таргалуулагдана. Эдэ бүхы малые нэгэ доро юнэн залуу, шиираг шамбай хүбүүд харууһална. Тэдэнэр бригадир Б. А. Базаровай хүтэлбэри доро ажаллажа, хүдэлмэриеэ бригадна подрядай гуримаар эмхидхэнхэй. Эдэ хүбүүд үнгэрһэн жэлэй октябрь һарада хонид болон хашарагуудаа тушаажа абаһан байна. Тэдэнэр энээнһээ урид малайнгаа байра тухеэрэлсэжэ эхилнэн юм.

— Эндэмнай нэгэ хуушарһан хонидой байра бии байһан юм. Бидэ колхозойнгоо барилгашадай туһаламжаар тэрэниие һэльбэн зahaбаринжа, хүйтэнэй эхилхэдэ, хонидоо тэрээн соогоо оруулаабди. Тиихэдэ намартаа, газарай хүрэхэһөө урид газар бульдозероор түлхижэ, үхэрнүүдтээ нүхэн байра баряабди. Энэ байраяа һолоомоор хушаһан байнабди. Тэрэнэй барилгада тиимэшье ехэ мүнгэн гаргашалгдаагүй,— гэжэ комплексын комсомолшуудые толгойлогшо Борис Гомбоев хөөрэнэ.

— Һолоомон хушалта хэды дарагдабашье, һалхинда хиидэжэ, хуурахаяа һанана. Һолоомомнай богони. Ута һолоомон һаа, һалхинда хуурахагүй байгаа,— гэжэ Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой үнинэй трактурист Даша Раднаев манда тайлбарилна.

Мүнөө тус бригадада залуушуул Борис Гомбоев, Сергей Яковлев, Александр Дондупов, Баатар Бухаев, аха дүү Александр ба Баяр Будаевууд ажаллана. Тиихэдэ залуушуулые ажалай ветеран Бальжин Пурбуевич Раднаев ударидадаг. Энэ нүхэрнай урдань хонишоноор ажелладаг байһан юм. Залуу малшадта трактурист Д. Б. Раднаев туһална.

Бригадын гэшүүд хонид болон хашарагуудтаа һолоомо болон үбһыень тусхай машинаар хэршэжэ, нэгэшье гээлтэ, хоролтодо оруулангүй эдюулхые оролдоно. Тиихэдэ тэдэнэр малдаа талха таряанай зүйлнүүдһээ бурдууг бэлдэжэ уулгана. Гадна үхэртэ сүүдхэ соо 10 центнер һайн шанартай сенаж эдюулэгдэнэ.

— Малшадай аша оролдолгоор хони, үхэрэймнай шэгнүүр үбэлэй һарануудта яһала һайнаар нэмэһэн байна. Иигэжэ ажахымнай гүрэндэ яһала таргаан, бэеэр томо мал тушаахань,— гэжэ залуушуулые һургаан хүмүүжүүлэгшэ Б. П. Раднаев хэлэнэ.

Бидэ малшадай байра байдалаар, сүлөө сагаар һонирхобобди. Тэдэнэр бүхы юумээ өөһэдөө тухеэрэнхэй. Залуушуул сүлөө сагтаа телевизор харана, газетэ, журналнуудые болон номуудые уншана. Тэдэнэр манай эндэ ерэхэдэ, үбэлэй олимпиадаар һонирхожо байгаа һэн.

Бидэ залуушуултай колхозой Жэшээтэ Уставай проект тухай хөөрэлдэбэбди. Тэдэнэр шэнэ Жэшээтэ Устав соо залуу колхознигуудта үшөө ехэ анхаралай хандуулагдаха байһан тухай хэлэбэ. Юуб гэхэдэ, колхозой ерээдүйе залуушуул шиидхэхэ болоно бшуу. Тиимэһээ дунда һургуули дүүргээд гү, али сэрэгэй албанһаа бусаад, түрэл колхоздоо ажаллахаяа үлэһэн залуушуулда онсо анхарал хандуулха тухай бригадын залуушуул хэлээ һэн. Энэньшье зүбтэй.

Колхозой комсомолой организацин секретарь Жаргалма Самбуева бригадын комсомолшуудтай хөөрэлдэжэ, ямаршьеб даа асуудалнуудые шиидхэнэ. Урдань комсомолой секретарьнууд залуушуултайгаа гансал гэшүүнэй түлбэриин асуудалнууд тухай хөөрэлдэгшэ бэлэй. Жаргалма эндэхи залуушуулда хилын саагуур аяншалха путевко дурадхана, һонирхолтой ямар нэгэ ном тухай хөөрэлдэнэ. Нэгэ үгөөр хэлэхэдэ, комсомолшуудай шиидхэхэ асуудалнууд олон гээшэ ааб даа.

— Тус бригадымнай залуушуул һайнаар ажалланал даа. Иимэ комплекс манай район соо үгы юм. Энэ комплексын гэшүүдэй ажал хэрэгүүд ВЛКСМ-эй райкомдо ехэл һайшаагдажа, тэдэнэй дүй дүршэл тараагдаха гээд шиидхэгдэнхэй,— гэжэ Жаргалма омогорхонгёор хэлэбэ.

Г. РИНЧИНО.
манай корр.

Хурамхаанай район.

ҮДЭР БҮХЭНӨӨ ҮНДЭР УРГАСАДА

БОДОМЖОТОЙГООР ХЭРЭГЛЭБЭЛ...

ОБЁОСОЙ, ЕШМЭЭНЭЙ ҮРЭҺЭ ЭЛБЭГЭЭР УРГУУЛЖА АБАХА ОНОЛ АРГАНУУД ТУХАЙ

Адууһа малые элбэг ехэ, шэмэтэй, шанартай тэжээлээр хангахын тула һүүлэй жэлнүүдтэ манай ажахынууд ешмээн, обёос ехээр таридаг болоо. Жэшээнь, байгша ондо республика соо эдэ ургамалнууд 200 мянга шахуу гектарта таригдаха байна. Энээнһээ гадна, витаминтай ногооной гурил болгохоёо, ургасыень ногоон зандань сабшажа, силос, сенаж дарахаяа 150 мянган гектарта баһал обёосой, ешмээнэй, горохой үрэһэн холигдожо, хүрьһэндэ оруулагдаха зэргэтэй.

Тиимэһээ манда жэл бүри 65—70 мянган тонно обёосой, ешмээнэй эрхим шанартай үрэһэн хэрэгтэй болоно. Үнэн дээрээ хуурай тала газартай районуудай ажахынууд эдэ ургамалнуудай үрэһөөр ородоол 50 процент хангагдадаг. Тэрээнһээл боложо, зарим колхоз, совхозууд малай тэжээлдэ обёос, ешмээн тарихын орондо шэниисэ, хара таряа тариха баатай болоно. Энээнһээ уламжалан, шэмэтэ тэжээл багаар бэлэдхэгдэхэһээ гадна, шанарынь муудана бшуу.

Хэнэйшье мэдэһээр, обёос илангаяа һайн ургаса үгэхэһөө гадна, шэмэтэ бодосуудаар, протеин, каротинаар элбэг байдаг.

Обёосой, ешмээнэй үрэһэн юундэ ходо дутэлданаб гэхэдэ, энэ асуудалда анхаралай ёһоор хандуулагдадаггүй, эдэ ургамалнуудай үрэһэнэй участогууд үрэжэл багатай, муу газарта таһалагдана. Тэндэнь үтэгжүүлгэ өөдэтэй оруулагданагүй. Тэрэшэлэн нютагжаагүй, муу шанартай үрэһэн таригдана, тарилгын болзор хазагайруулагдана.

Түрүү ажахынуудай дүй дүршэл дээрэһээ харахада, хуурай уларилтай жэлдэшье ешмээн, обёосые бүхы агротехнижа үргуулаа һаа, һайн ургаса абаха арга боломжо бии. Ивалгын туошалга-үйлэдбэриин ажахы жэл бүри шахуу һайн ургаса абана. Жэшээнь, нёдондо хабар май—август соо оройдоол 105 миллиметр шиг ороошье һаань, сэбэр паар дээрэһээ гектарай 17,7 центнер обёос, 21,1 центнер ешмээн хурлагаа һэн. Һайн уларилтай жэлдэ эдэ ургамалнуудай ургаса гектарай 35—40 центнертэ хүрэдэг.

Өөһэдынгөө хэрэглэмжые хараада абажа, Хориин районой Анаагай совхоз үнгэрһэн жэлдэ обёосой тарилгые эрид ургэдхэжэ, тэрэнэй 400 гектарынь сэбэр паар дээрэ таряад, өөһэдөө хэрэгтэй үрэһэ хүсэд хүрэхөөр абаа, малдаа тэжээлшье горитойгоор бэлэдхэхэ һэн. Илангаяа хонидто обёос һайса эдюулхэ аргатай болоо. Гандуу уларилтай нёдондо жэлдэ эндэ сэбэр паар дээрэ таригдаһан обёосынь гектарай 20 центнер ургаса үгөө: Бүхы дээрээ ажахыда гектарай 15,2 центнер обёос абтаа.

Нэн түрүүн удыч жулты, гэрэл, сельма сортын нютагжуулагдаһан үрэһэ тариһанай ашаар гол түлэб һайн ургаса хуряагдаа гээшэ. Гадна саг соонь һайнаар элдүүрилэгдэһэн сэбэр паарай гектар бүхэндэнь азот, фосфор хүсэд нормоор оруулагдаһан байгаа бшуу.

Гэхэтэй хамта олохон ажахынуудай хүтэлбэрилэгшэд, мэргэжэлтэд обёосые сэбэр паар дээрэ тариһанай хэрэггүй гэжэ тоолодог. Харин тэндэ шэниисэ таряа һаа, һураггүй ашаггай, туһатай гэлсэдэг. Тэд олон жэлэй туршалга дээрэһээ харахада, хабартаа, зунай эхээр (май—июньдэ) шииг нойтоной баг ородог, удаань июль, августда хура бороотой байдаг жэлдэ обёос шэниисэһээ хэзээшье дэшээ ургаса үгэдэг ха юм. Гэбэшье нёдондо зарим нютагуудта июль—август һарада хуурай уларилтай байгаад, обёосой ургаса шэниисынхиһээ доошоо байгаа.

Тиимэһээ үнгэрһэн жэлэй жэшээе хараада абажа, обёос муугаар ургана гээд, гэдэргэ унажа, үнөөхи шэниисээл шэлэхэ болоо һаамнай, буруу.

Бүхы дээрээ обёос, ешмээниие илангаяа сэбэр паар бэшэ газарта тарихада, зунай тэн багаар ороһон хура бороо тэдэ ашаггайгаар хэрэглэжэ, шэниисэһээ дэшээ ургаса үгэдэг.

Иигээд ерэхэдээ, малай тэжээл болгохо обёос, ешмээниие һайнаар ургуулха гэбэл, эрхим шанартай үрэһэ бэлдэхэ, газартань үтэгжүүлгэ һайса оруулха хэрэгтэй. Сэбэр паар дээрэ эдэ ургамалнуудые тарихадаа, азотно-фосфорно үтэгжүүлгэ хүсэд нормоор оруулбал, ургасань гектарай 6—8, 8—10 хүрэтэр центнерээр дээшэлдэг юм. Гандуу уларилтай жэлнүүдтэшье минеральна үтэгжүүлгэ һайса оруулхада, ургасань гектарай 4—5 центнерээр дээшэлдэг байна гэжэ ажаглалта харуулна.

Гэбэшье минеральна үтэгжүүлгые бодомжотой зүбөөр оруулха хэрэгтэй. Паар бэшэ газарта минеральна үтэгжүүлгэ хүсэд нормоор оруулаад, обёос, ешмээн тарихада зуниинь хура бороотой байхадань үндэр ургаса абтадаг. Харин нитрадуудтай азодоор элбэг паар дээрэ хабар үрэһэ тарихадаа, азотно үтэгжүүлгэ дахин оруулбал, биратай ашаг үрэ үгэхэгүй. Юуб гэхэдэ, таряанай эдеэшэлгэ удаардаг, ороһониинь муу шанартай байдаг шуу. Энээн дээрэһээ газараймнай хүрьһэндэ хэды шэнээн, ямар бодосууд бииб, ямар юумэн дутууб гэжэ һайн мэдэжэ хэрэглэхэ шухала. Жэшээлхэдэ, нэгэ центнер шэниисынь таряа, һолоомо ургуулхын тула 4—4,5 килограмм азот, обёос, ешмээнэй центнер бүхэндэ 2,5—3 килограмм тиимэ үтэгжүүлгэ хэрэгтэй. Эгээл тиимэһээ паар дээрэһээ үндэр баян ургаса абахамнай гээд, үтэгжүүлгэ үлүү ехээр оруулха болоо һаа, ямаршье ашаг үрэ үгэхэгүй, дэмы гаргаша болоод лэ һалаха байна.

Үтэгжүүлгые бодомжогүйгөөр, хайша хэрэгээр газарта оруулдаг баримтанууд захагүй бии. Энээниие хараада абажа, үрэһэнэй участогууд дээрэһээ хараалһан соогоо ехэ ургаса абаха гэбэл, сэбэр паарта таарамжатай, зүб нормоор үтэгжүүлгэ оруулха ёһотой. Тусхайлбаг, газарай хүрьһэндэ азот эльбэг һаань, тэндэ фосфор нэмэжэ оруулхада ургасань гектарай 2—7 центнерээр нэмэхэһээ гадна, ороһониинь түргэн эдеэшэдэг юм.

Байгша ондо республика соо 194 мянган гектарта сэбэр паар бэлдэгдэнхэй. Тэрэнэй 180 мянган гектартань ороһо таряан ургуулагдаха байна. Монай һанахада, энэ бүхы газарта эршэмтэй технологи хэрэглэхэ шухала. Энэ газарай хүрьһэнэй шииг нойто бариха, хэрэгтэй һаань, үтэгжүүлгэ үшөө һайса нэмэжэ оруулха, нютагжаһан сортын һайн шанартай үрэһэ тариха, буртаг ногооень сэбэрлэхэ, ургасые үбшэнһөө хамгаалха хүдэлмэриие бүхы заабариин ёһоор бэелүүлжэ, энэ жэлэй сагай уларилай эрхэ байдалда гектар бүриһөө 20—30 центнер ороһо хуряаха арга боломжо бии. Сэбэр паар дээрэһээ үгэжэ шадаха ургасыень хүсэд абахагүй һаа, юунэй түлөө иимэ ехэ газараа бүхэли зун соо хооһон байлганабибди?

Паар ямаршье жэлдэ найдамтай ургаса үгэдэг таряаламнай байха ёһотой бшуу. Эндэһээл үндэр баян ургаса абадаг болохо шадаагүй һаа, ороһо таряа элбэгээр үйлэдбэрилхэ асуудалые түргэн шиидхэжэ шадахагүйбди. Гэхэтэй хамта зуниинь гандуу уларилтай байдаг нютагуудта ганцал шэниисэ, хара таряа тарижа, ороһо ехээр абахань баһал бэрхэтэй. Имагтал яаза бүриин сортнуудые зүбөөр хэрэглэжэ, элдэб ургамал һэлгүүлэн тарижа, тогтууритай һайн ургаса абадаг болохо арга бии. Тиигэхэн туладаа нютагуудай байгаалиин, уларилай эрхэ байдал, газарайнь хүрьһэнэй шанар зүбөөр хэрэглэхэ шухала. Олохон ажахынууд нэгэ гү, али хоёр һайн сорт хэрэглэхые оролдодог. Жэшээнь, сельма сортын обёос республика соо хаа хаанагүй үргэнөөр таригдана. Тэд энэмнай нютагжуулегдаагүй сорт болоно. Хэрбээ тэрэниие һайнаар элдүүрилэгдэһэн, үтэгжүүлгэ хүсэд оруулагдаһан газарта таряагүй һаа, ургасань эрид доошолдог. Харин удыч жулты, гэрэл сортын обёос, тамми сортын ешмээн ерга боломжоор багашаг гэжэ тоологдодог. Гэбэшье эдэмнай олон ондоо нютагуудай байгаалиин, сагай уларилай элдэб эрхэ байдалда таарадаг. Тиимэһээ ажахынууд олон ондоо сортнуудтай байха, тэдэнээ элдэб янзын хүрьһэтэй, уларилтай газарта туршаха ёһотой.

Ороһотой сенаж дараха ургамалнуудай тарилгын агротехникэ тухай хэдэн үгэ. Горохтой обёосые гү, али хара таряае холижо таряад, ороһонойнь эдеэнэй үшөө хатуу болоогүй, ургасынь ногообтор байхада сабшажа, хэршэжэ, нүхэ, траншейдэ хээд дарахада, шэмэтэй, хүсэтэй тэжээл болодог. Тэрэнэй килограмм бүхэндэ 0,30—0,35 килограмм тэжээлэй единицэ, 100—120 грамм протеин байдаг. Кукурузые нүхэндэ хэхэдэ, ургасынь 30—40 процент гээлтэдэ ородог һаа, ороһото сенажай ородоол 15—20 процентнь хоролтодо ороно. Кукурузын, наран сэсэгэй ногоон намаагаар дараһан силостэ орходоо иимэ сенаж 2—3 дахин ехэ шэмэтэй байна. Мүн кислотность багатай, саахар-протеин гэхэ мэтээр элбэг байдаг гээшэ.

Кукуруза ургасаараа наран сэсэгһээ хоёр дахин багашье һаа, малда шэмэ үгэхэ тэжээлэйнгээ шанараар һураггүй дээшээ ха юм. Ороһото сенаж болгохо. ургамалнуудые хэдэн ондоо

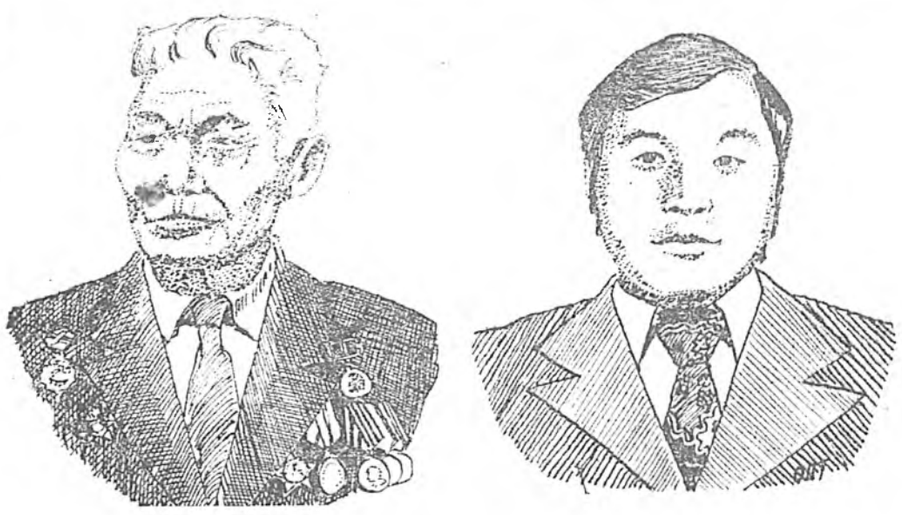

ЮРЫН ЛЭ ХҮНҮҮД

Хазагаевтанай бүлэ Захааминай районой улад зондо яһала мэдээжэ болонхой. Энэ бүлын ажаһуудалай, хэжэ байһан ажалай жэшээ дээрэ манай Совет ороной далан жилдэ үгжэнэн замые эли бодоторроо харамаар лэ. Тиимэһээ үнэр бүлын аха захе болохо А. Х. Хазагаев, тэрэнэй хүбүүн Шагдар тухай богонихоноор хөөрэжэ үгэхэ хүсэлэнтэйбэ. Александр Харитонович Хазагаев 1911 ондо Эрхүүгэй областиин Онгосор һууринда түрэнэн намтартай. 1928 ондо дүшөөд хүбүүд, басагадтай хамта буряад зондо үзэг ном зааха багшанарые бэлдэдэг хөөр жилэй курсада абтаһан байгаа. Тэрэ курсань «Зүүн эргэй соёлой фронт» гээд тодорхойлогдодог һэн. Тэрэнэз түгэсхөөд, Александр Харитонович Сэлэнгын районой Загаһата һууринай улад зондо ном заахаяа эльгэгдэдэг гэхэ. Түрүүшэгээр хүшэр хүндэ байгаа һааб даа. Нютагай зон сонгоолоороо зугаалха. Харин багшань худари буряадуудай хэлээр үгэлхэ.

Сагай ошоходо, бэе бэеэ яһала ойлголсодог боложо, һуралсалшье урагшатай ябажа захалаа бэлэй. Энэ үеэй һуулдэ А. Х. Хазагаев Захааминай райондо Санагын эхин һургуулиие даагшаар ажаллажа эхилээ һэн. Гушаад онуудта ажабайдалаа хубилган шэнэдхэлгын гайхамшаг үйлэ хэрэгүүдтэ комсомол хүбүүн Александр хамсыгаа шаман оролсожо, эдэбхитэйгээр хабаадалсаа.

Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агуулехэ дайнда 1942 оной февралиин 2-ой үдэр мордоһон юм. Тэд ганата дүлэтэ дайнай газарта ябуулагдаагүй, харин август һарын дүүрэтэр Забайкалиин минометно-пулеметно һургуулида һураһан байна. Тиин Сталинград шадар болоһон агуулехэ байлдаанай һаял эхилжэ байхада, фронт хүрэжэ ерээ һэн. Намарай, үбэлэй хэдэн һарын туршада үргэлжэлһэн шуһата байлдаанда хабаадахадаа, Александр Харитонович эрэлхэг сэрэгшэ байһанаа нэгэтэ бэшэ гэршэлһэн байдаг. Жэшээнь, энэ үеэдэ эрэлхэг сэрэгшын энгэртэ «Сталинградые хамгаалһанай түлөө» медаль, Дайшалхы Алдар Солын гурбадахи шатын орден ялараа һэн. Удаань Улаан Армиин эрэлхэг сэрэгшэд дайсанаа намнаһаар баруулаа. Украинадахи Мерефа гэжэ станци шадар болоһон шанга тулалдаанай үедэ А. Хазагаев хоёр удаа шархатажа, сэрэгэй госпитальдо аргалуулһан байна. Удаань Кенигсберг хото эзэмдэн абаха туладаанда гурбадахяа шархатаа бэлэй. Аргалуулһанайнгаа һүүлдэ сэрэгэй контрразведкын «Смерш» гэжэ органдо албаяа үргэлжэлүүлһэн юм. Эхэ ороондоо урбажа, дайсанай тала бариһан зонийе бэдэржэ олохо, элирүүлхэ хэрэгтэ ороддосо ехэтэйгээр хабаадаа. Эндээ 1945 оной август һара хүрэтэр алба хэзэ, табигдаа һэн. Гэртээ бусаһан эрэлхэг сэрэгшые хани нүхэр Цэбэг-Ханда, басаган Валя гэгшэдынь дүүрэн жаргалтай үгтаа гэхэ.

Дайнай һүүлдэ үнгэрһэн 42 жилэй туршада Александр Харитонович таһалгаргүй багшалаа. Тиин тэрэ районойнгоо Сэнага, Үлэгшэн, Сагаан-Нуга, Бургаастай, Усановка, Харацай нютагуудта ажаллаа. Тиимэһээ районойнгоо олонхи зондо танил боложо, хүндэлүүлдэгынь гайхалгүй бшуу.

Эдэ жилнүүдтэ дайнай ветеран А. Х. Хазагаев дайшалхы нүхэдөөрөө нэгэтэ бэшэ уулзаһан байдаг. Жэшээнь, Волгоград хото гурба дахин, Харьков хото хоёр удаа, нэгэ дахин Златоуст хото ошожо, ветерануудай хани халуун уулзалгануудта хабаадалсаа. Иимэ уулзалгануудһаа бусаха бүхэндөө дайшалхы нүхэдэйнгөө дүрэ зурагуудые дурасхаалай тэмдэг болгон зүүтагүй асардаг заншалтай юм.

Мүнөө хөөрөөгөө саашань үргэлжэлүүлхэдээ, дайчай болон ажалай ветеран А. Х. Хазагаевай хүбүүн Шагдар Александровичтай уншагшадые тобшохоноор танилсуулха гээ һэм.

1949 ондо Хазагаевтанай бүлэдэ хүбүүн түрөө бэлэй. Гэртэхидынь хүбүүндээ Шагдар гэжэ нэрэ үгөө һэн. Он жилнүүд нүбарилдан ошожо, Александр Цэбэг-Ханда хоёрой гэнтэ мэдэхэдэнь, Шагдарханиинь хүдэр хүбүүн болошоод байгаа. Хүбүүн 1967 ондо дунда һургуули дүүргээ. Тиигээд Буряадай багшанарай институтай бэеын тамирые хөмүүжүүлгын факультедтэ ороод, 1971 ондо һуралсалаа амжалтатайгаар түгэсхөө. Удаань Совет Армиин албанда ябажа ерээд, түрүүн Харацайн, хожомынь Баруун-Оёорой найман жилэй һургуулинуудта хэдэн жилдэ багшалаа. Харин 1975 оноһоо Үлэгшэнэй дунда һургуулида хүдэлнэ. Бүри һургуулида һураһадаа, хүбүүн спорттой нүхэсэжэ, элдэб бүүйнүүдээр һорилго хэжэ эхилһэн байха. Тиимэһээ ехэ болоод, иимэ мэргэжэл шэлэһэнинь гайхалгүй ха юм даа. Дааһан хэрэгтээ үнэн зүрхэнһөө дуратай багшын эмхидхэһэн секциүүдтэ элдэб наһанай хүбүүд, басагадай олоороо ябадаг ушар хадаа Шагдар Александровичай хүдэлмэриие гансал һайн талаһаань гэршэлнэ бшуу. Тэрэнэй хүтэлбэрилдэг бүхэ барилдаанай, боксын секциүүдтэ түрүүн һулахан бэетэй үхибүүд ерэһэн аад, хэдыхэн жилэй туршада һорилго хэһэнэй һүүлдэ шиираг шамбай, нугархай үян бэетэй хүбүүд, басагад болодог. Тэдэнэй олонхинь саашадаа эрхим спортсменүүд болодог юм. Заримыень нэрлэбэл, боксоор СССР-эй мастерта кандидат Р-Д. Санжиев, барилдазшан СССР-эй спортын мастер Г. Шагдаржапов гэгшэд болоно.

Энээнһээ гадна Шагдар Александрович һур харбалгын секци һургуулиингаа дэргэдэ хэдэн жилэй урда эмхидхээ һэн. Энэ секциин хайшан гэжэ мүндэлһэн тухай хөөрэжэ үгэхэдэ һонин байха.

Эндэхи нютагай хүбүүн болохо хүнгэн атлетикээр СССР-эй спортын мастер Владимир Цыренов һур харбалгаар уласхоорондын классай спортын мастер Бадмажаб Цыбиковтэй 1977 оной зун айлшалаа гэхэ. Ш. А. Хазагаев мэдээжэ спортсментэй уулзажа, удаан саг соо хөөрэлдөө һэн. Энээнэй һүүлдэ уданшьегүй шэнэ секци нээгдэнэн байха.

Нүхэр Хазагаевай шабинарай эрхимүүдыень дурдабал, һур харбалгаар СССР-эй спортын мастернууд Ц. Очирова, Г. Цыремпилова, З. Гончиков, мастерта кандидадууд Г. Очирова, Э. Шарастепанов, Т. Цыбенова болоно. Өөрөө Ш. Хазагаев мүн лэ энэ зүйлөөр спортын мастерта кандидат юм. Эгээл ехэ туйлалтануудайнь нэгэн гэхэдэ, 1985 ондо зунай спортын республиканска наадануудта хоёрдохи һуури эзэлээ һэн. Гадна 1986 ондо Улаан-Үдэдэ зунай найрта һур харбалгаар дунда наһатанай дундаһаа шалгарһан байна.

Физкультура болон спортые зоной дунда дэлгэрүүлхэ талаар амжалтатай байһанайнгаа түлөө Шагдар Александрович олон тоото Хүндэлэлэй грамотануудаар шагнагдаһан, алдэб шанда хүртэһэн байха. Тэрэ Буряадай АССР-эй физкультурын габьяата хүдэлмэрилэгшэ юм.

Манай агуулехэ Совет ороной юрын бүлэ тухай хөөрэжэ үгэбэб. Шуһата дайнай хатуу бэрхэшээлнүүдые дабажа, Агуулехэ Илалтые шэрээлсэһэн дайнай эрэлхэг ветеранууд республикымнай нютаг бүхэндэ олон. Абанарайнгаа гэрэлтэ хэрэгые амжалта ехэтэй, гайхамшаг ажалаараа саашань үргэлжэлүүлжэ ябаһан ажалша уран гартай, үнэзгы сэбэр ухаан бодолтой хүбүүд үүжам ороноймнай газар бүри бии. Нютагаймни Александр Харитонович, Шагдар Александрович Хазагаевуд эгээл тиимэ хүнүүд лэ.

П. ОЧИРОВ,
Үлэгшэнэй дунда һургуулиин багша.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: Александр Харитонович, Шагдар Александрович Хазагаевуд.
Авторай зураг.

Захааминь.

ШЭНЭ ГУРИМААР— ДЭЭДЭ ҺУРГУУЛИНУУДТА

«Шэнэ гуримаар дээдэ һургуулинуудта абахын тула запаста табигдаһан олонхи сэрэгшэдтэ дээдэ һургуулинуудта ороходонь олгогдодог хүнгэлэлтэнүүд болюулагдаба. Энэ шэнэ гурим студонтнэрэй дунда эмэгтэйшүүлэй түлөөлэгшэдые улам олошоруулхагүй юм аабза! Ушарынь гэхэдэ, саашадаа энэмнай арадай ажахыда кадрнуудай бүридэлдэ хангалтагүйгөөр нүлөөлхэдөө болохо байна».

Т. ПЕТУХОВА,
РСФСР-эй һургуулиин габьяата багша.

Энэ хадаа ерээдүйн абитуриентнүүдһээ, багшанарһаа, дээдэ һургуулинуудай хүдэлмэрилэгшэдһөө ТАСС-та ерэһэн бэшэгүүдэй нэгэниинь болоно. Тэдэнэй олонхид дээдэ һургуулинуудта абаха шэнэ гуримуудые һайшаахадаа, эдэниие тодорхой ажабайдалда яажа хэрэглэхэ тухай хөөрэжэ үгэхэ гуйлтатайгаар хандана. Энэ юундэ шухала удха шанартайб гэхэдэ, баталагдан абтаһан гуримууд урдынхиһаа нилээд илгаатай юм.

ТАСС-ай корреспондент Р. АХМЕТОВЭЙ гуйлтаар тэрэнэй табиһан асуудалнуудта Арадай гэгээрэлэй талаар СССР-эй түрэнэй комитедэй түрүүлэгшын нэгэдэхи орлогшо Ф. И. ПЕРЕГУДОВ иигэжэ харюусаба.

— Нэн түрүүн Татьяна Борисовна Петуховада харюусахаа байнаб, — гэжэ Феликс Иванович хэлэнэ. — Тэрэнэй табиһан асуудал эүйтэй.

Үнэхөөрөөшье, запаста табигдаһан сэрэгшэд мүнөө болотор хүнгэлэлтэнүүдые обадаг байгаа. Хоёр жэл соо хүдэлжэ, ажалай стажтай болоһон абитуриентнүүдтэй хамта тэдэнэр тусхай конкурсоор абтадаг һэн. Энэнь дээдэ һургуулида орожо, эрдэм нургуулитай болоходонь, тэдэнэртэ туһалха гэһэн һайн һайхан хүсэл эрмэлээлтэй эшэ үндэһэтэй байгаа. Гэбэшье тэдэнэртэ олгогдоһон хүнгэлэлтэнүүд өөһэдтэнь харша гэжэ ажабайдал харуулба.

Мүнөө иимэ ушар хэрэгтэй арсаха баатай болобобди. Сэхыень хэлэхэдэ, Афганистанда интернациональна үйлгаяа дүүргэһэн үрдын сэрэгшэдтэ иимэ хүнгэлэлтэнүүд үлөөгдөө. Тэдэнэр конкурсһоо гадуур дээдэ һургуулинуудта абтадаг юм.

Имагтал үнэзгы эрдэм мэдэсэтэй хүнүүд лэ дээдэ һургуулинуудта абтаха байна. Хэнние нэгэдэхи курсда абаһаннаамнай ерээдүйн мэргэжэлтын эрдэм мэдэсын, арга шадабариин хэмжээн гол түлэб дулдыдаха бшуу. Социализмда үнэн сэхэ, ажалша коллективүүдэй эрхэ байдалда зохёохы ёһоор хүдэлжэ шадаха дипломтой кадрнууд обществодо хэрэгтэй. КПСС-эй ЦК-гай февралиин (1988 он) Пленум дээрэ дээдэ һургуулиин урда иимэл зорилго табигдаһан байгаа.

Асуудал: Запаста табигдахадамнай, дээдэ һургуулинуудта орохо характеристикэ үгтэхэгүй гэжэ олонхи сэрэгшэд һанаагаа зобоно. Тэдэнэр яаха болоноб?

Харюу: Сэрэгэй албаһаа табигдаһан жэлдэнь тэдэнэртэ дээдэ һургуулинуудта оролгын комиссида үгэхэ характеристикэнүүд гү, али зууршалганууд хэрэгтэй бшэ.

Һүүлэй гурбан жэл соо запаста табигдаһан сэрэгэй алба хаагшад зарим тэды хүнгэлэлтэнүүдтэй юм гэжэ хэлэхэ байнаб. Врачнуудые бэлдэдэг медицинскэ институтда орохын тула бага гү, али дунда эзргын медицинскэ хүдэлмэрилэгшөөр хоёр жэл соо ажаллаһан тухай стаж хэрэгтэй. Зүгөөр албаһаа табигдагшадта иимэ эрилтэ табигдахагүй байна. Һургуулинуудай багшанарай соведүүдэй, арадай гэгээрэлэй органуудай, комсомолой городской, районно комитедүүдэй дурдахалнуудгүйгөөр тэдэнэр орожо шадаха.

Хэрбээ урдын сэрэгшэдэй оролгын шалгалтануудые амжалтатай һайнаар тушаабашье, конкурсоор дээдэ һургуулинуудта орожо шадаагүй һаа, зоригоо мохохо юумэн байхагүй. Тэдэнэр дээдэ һургуулинуудай бэлэдхэлэй таһагуудта түрүүшын ээлжээндэ абтаха эрхэтэй. Эндэ тэдэнэр студентын билет абаха ёһотой эрхэдэ хүртэжэ шадаха байна.

Асуудал: Шэнэ гуримууд дээдэ һургуулинуудта абахе комиссинуудай эрхэнүүдые нилээд үргэдхөө. Хэн энэ комиссие толгойлхоб, тэдэнэр ажал ябуулгадаа юугээр хүтэлбэрилэгдэхэб?

Харюу: Ректорээр хүтэлбэрилэгдэһэн абалгын комисси ажал ябуулгадаа хүбүүд, басагадые дээдэ һургуулида абаха комисси тухай дүримөөр хүтэлбэрилэгдэжэ, документнүүдые абалгын, шалгалтануудай, мүн институдта абалгын үедэ гарһаһан бүхы асуудалнуудые шиидхэхэ эрхэтэй.

Асуудал: Дээдэ һургуулинуудта абаха үедэ хүдэлмэриин стаж хайшан гэжэ тоологдохоб? СПТУ-да гү, али һургуулида һураха үедэ, СССР-эй Зэбсэгтэ Хүсэнүүдэй эзэргэнүүдтэ алба хэхэ үедэ олдоһон стаж хараада абтаха гээшэ гү?

Харюу: Ажалай дэбтэртэ хэгдэһэн тэмдэглэлнүүдээр ажалай стаж тодорхойлогдохо. Хаана олдоһон байгааб, таһалдада орохоһоонь дулдыдангүй, ажалай стаж хараада абтаха эзргэтэй. СССР-эй Зэбсэгтэ Хүсэнүүдтэ алба хэлгэ мүн лэ ажалай стажда тоологдохо байна.

Асуудал: Врачнуудые бэлдэдэг мэргэжэлнүүдээр хоёр жэлэй ажалай стажтай хүнүүд абтаха байна. Медицинскэ училищинуудые дүүргэгшэд, медицинскэ ба фармацевтическэ эрдэм-шэнжэлэлгын институдай һуралсалай-хамһабариин хүдэлмэрилэгшэд тэдэнэртэ адлирхуугаар тоологдоно. Тэдэнэр мүн лэ ажалай стажтай байха ёһотой гү?

Харюу: Тиигэхэ, һуралсалай-хамһабариин хүдэлмэрилэгшэд хоёр жэлһээ бага бэшэ саг соо мэргэжэлээрээ хүдэлһэн, медицинскэ училищинуудые дүүргэгшэд тэрэл жэлдээ орожо шадаха.

Асуудал: Хаанашье хүдэлдэггүй аад, заочноор һурахын тула хаздүүлгэ барижа болохо гү? Жэшээнь, нэгэдэхи ба хоёрдохи группын инвалидууд, бишыхан үхибүүдтэй эхэнэрнүүд яаха болоноб?

Харюу: Гурба хүрэтэр наһанай үхибүүдтэй, хүдэлдэггүй эхэнэрнүүд заочно һуралсалда абтаха аргатай. Хэрбээ дээдэ һургуулинуудта һурахань хорюултай бэшэ һаань, эдэ хоёр группын инвалидууд, мүн офицернүүдэй, прапорщигуудай, мичманүүдэй, удаан болзороор алба хэжэ байһан сэрэгэй албатадай хүдэлдэггүй һамгад заочноор һуража шадаха.

Түрүүшын ээлжээндэ абтахе эрхэтэй хүнүүдэй һүүлээр үлэһэн һуринуудта тэдэнэр конкурсдо хабаадажа, орохо аргатай байна.

Асуудал: Байгша ондо урдынхиһаа эртэ — августын эхиндэ институда абаха. Энэнь институдта абтаһан сагһаа хойшо бухы студентнүүд стипендии абаха гэһэн удхатай гээшэ гү?

Харюу: Сентябриин 1-нээ студентнэрэй тоодо орууулагдаһан тухай захиралта августын 5 болотор гаргагдаха эзргэтэй. Захиралтын гараһан үдэрһөө хойшо шухала болоод байгаа һаань, дээдэ һургуулиин ректор үншэн үхибүүдые, түрэлхидэй харуугүйгөөр үлэһэн хүүгэдые, хүүгэдэй байшангуудта, интернат һургуулинуудта һурагшадые гурэнэй гүйсэд дүүрэн хангалгада абаха эрхэтэй.

Асуудал: СССР-эй Дээдэ һургуулинуудай министерствын баталһан оролгын шалгалтануудай программанууд юрэнхыдөө апрель-май һаранудта худалдаанда гаргагдадаг байгаа. Энэ жилдэ иимэ программанууд худалдаанда гаргагдаха гү? Программануудайнь толилогдоогүй һургуулиин бусад предмедүүдээр дээдэ һургуулинууд шалгалтануудые абаха эрхэтэй гү?

Харюу: Мэдээсэлэй бүхы материалнууд — дээдэ һургуулинуудта орогшодто зорюулагдаһан тайлбари, оролгын шалгалтануудай программанууд урдынгаа болзорнуудта гаргагдаха байна. Искусство болон физическэ культурын дээдэ һургуулинуудта хабаатай предмедүүдһээ гадна, бусад предмедүүдые дээдэ һургуулинууд шэлэжэ абаха ёһотой.

Асуудал: Хэрбээ һурагшын, урда урдын жэлнүүдэй дүй дүршэлэй ёһоор, программануудайнь баталагдаһан хари хэлэнүүдые — англи, немец, француз, испан хэлэнүүдые бэшэ, харин грек гү, али хитад хэлэ шудалһан байгаа һаань, яаха болоноб? Хари хэлээр шалгалта бариха ёһотой мэргэжэлээр институдта орожо шадаха гээшэ гү? Тэрэ ямар хэлээр шалгалта барихаб?

Харюу: Дунда һургуулида һурахадаа, ондоо хари хэлэ шудалһан хүнүүдтэ тус хэлээрээ шалгалта бариха гэхэ гү, али ондоо гуманитарна предмедээр шалгалта бариха ёһотой. Тиихэдээ институдта орохо хүнүүд хари хэлэнэй багшанарые һургаха һуралсалай программа орёо хүшэр байха гэжэ ойлгохо ёһотой.

Асуудал: КПСС-эй ЦК-гай, СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй тогтоолой ёһоор, үншэн үхибүүд, түрэлхидэйнгөө харуугүйгөөр үлэһэн үхибүүд дунда һургуули гү, али техническэ мэргэжэлэй училищи дүүргэһэнэйнгээ һүүлээр конкурсһоо гадуур дээдэ һургуулинуудта абтадаг. Эдэ һургуулинуудые дүүргэһэн жэлнүүдтээ гү, али саашанхи жэлнүүдтэ тэдэнэр иимэ хүнгэлэлтэ хэрэглэжэ шадаха юм гү? Тусхай дунда һургуули дүүргэһэн иимэ үхибүүд яаха болоноб?

Харюу: Үнэхөөрөөшье, үншэн үхибүүд, түрэлхидэй харуугүйгөөр үлэһэн хүбүүд гол түлэб дунда һургуули, тэрэ тоодо тусхай дунда һургуули дүүргэһэн жэлдээ иимэ хүнгэлэлтэнүүдые абаха байна. Гэбэшье абалгын комисси хуулиин наһа хөөрөөгүй иимэ хүнүүдтэ саашанхи жэлнүүдтэшье хүнгэлэлтэ олгохо аргатай.

Асуудал: Конкурсоор үдэрэй һуралсалда орожо шадаагүй хүнүүд тэдэл сэгнэлтэнүүдээрээ үдэшын гү, али заочно таһагта һурахаяа орожо шадаха гээшэ гү?

Харюу: Абалгын комисси энэ асуудалые зүб тээшэнь шиидхэхэ эрхэтэй. Гэбэшье үйлэдбэриһөө таһалгаряагүйгөөр һурахын тула үнэргэгдэһэн конкурс ондоо гол ёһонуудаар бэелүүлэгдэдэг гэжэ мартаха ёһогүйбди. Мэргэжэлээрээ ажаллаһанай стаж эндэ гол үүргэ дүүргэхэ ёһотой.

Асуудал: Ходоодоо хүдөө нютагта ажаһуудаг хүнүүдтэ дээдэ һургуулинуудта тусхай гуримаар оролгын арга ямар гээшэб?

Харюу: Тэдэнэртэ зорюулжа, дээдэ һургуули тусхай түсэбтэй зохилдуулан район бүхэндэ һууринуудые үгэдэг. Энэ ушарта конкурс тусхай шэглэлтэй һууринуудай бүлэ бүхэндэ ами амяараа үнэргэгдэдэг. Тусхай һууринуудаар конкурсдо гаража шадаагүй хүнүүд ниитэ конкурсдо хабаадаха, бэлэдхэлэй отделениүүдтэ түбхын түрүүлэн абтаха хүнгэлэлтэнүүдые хэрэглэжэ шадаха юм. Тодорхой мэргэжэлээр тусхай һууринуудай тоо студентнэрые абалгын түсэбэй 80 процент хүрэтэр тогтоогдодог байна.

Асуудал: Айхабтар хоморой шухаг мэргэжэлнүүдээр институдта абаха үедэ шэнэ гуримуудаар хүнгэлэлтэнүүд тогтоогдонхой. Эдэмнай ямар мэргэжэлнүүд болоноб?

Харюу: Ороной районуудай кадрнуудаар ямараар хангагданхай байһые хараада абажа, арадай ажахын гол шухала һалбаринуудай мэргэжэлнүүд соо-һоо, дээдэ һургуули хоморой шухаг мэргэжэлнүүдые тогтоохо эзргэтэй.

(ТАСС).

ҺУРАГШАДАЙ ШЭНЭ УЧЕБНИГУУД

МОСКВА. «Просвещение» хэблэл һуралсалай шэнэ жэл тухай бодомжотойгоор хүдэлжэ байнхай. Учебнигуудэй ехэнхи хубинь үйлэдбэридэ ороһон. Зургаатайшуулай номуудые бэлдэхэ талаар хэблэл хүдэлмэриеэ үргэлжэлүүлээ. «Основы производства. Выбор профессии» гэһэн ном хэблэлһээ гаранхай. Математика, хими, географи, физикээр учебнигууд шэнээр хэблэгдхээр бэлдэгдэжэ байна. Дайнай эхилхын үрда тээхи үеһөө мүнөө саг хүрэтэрхи түүхын учебнигэй авторнууд тон орёо хүдэлмэри ябуулжа, үрда тээнь байһан учебнигэй «сагаан толбонуудые» үгы хэһэн байна. Һуралсалай энэ жилдэ арбадахи классуудай һурагшад ороныйнгоо гаталан гараһан орёо шухала шатануудые харуулхаар хубилгагдаһан учебнигүүдтэй болохо юм.

«Школьная библиотека» серийн шэнэ номуудай тоодо ороһон «Что! Где! Когда!» гэһэн ном соо экономикын үндэнэ һуури тухай мэдээнүүд үгтэнэ. «Космонавтика сегодня и завтра», «Физические принципы работы ЭВМ», «Начало программирования» гэһэн номууд түс серийн бүридэлдэ ороно. «Люди науки» гэһэн серийн номуудһаа Н. Вавилов, В. Вернадскийн, наука болон техникын бусад элитэ ажал ябуулагшадай ажабайдал ба хубн заяан тухай үхибүүд мэдэжэ абаха байна.

Хэблэлэй продукцийн шухала хубинь багшанарта зорюулагдана. Ороной эрхим багшанарай — Амонашвили, Кубраков, Бублик, Петуховой номууд хэблэлһээ гараа. Арадай гэгээрэлэй шухала асуудалнууд тухай тэдэнэй һанамжа, дурадхалнууд багшанарай ажал хүдэлмэридэ ехэ туһаламжа болохо байна.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: «Просвещение» хэблэлэй редактор Лариса Питерская эхин классуудай шэнэ учебнигүүдые харуулна.

ТАСС-ай фотохроникэ.

АЖАЛШАДАЙ БЭШЭГҮҮД

ХҮНДЭТЭЙ МЕДСЕСТРА

Шэнэ-Бэрээнэй поликлиникын хирургиин кабинедэй медсестра Н. И. Шильникова олохон жилэй турша соо нэгэл харгыгаараа ажалдаа ошодог заншалтай юм. Замдаа тэрэ удаан ябадаггүйшье һаа, хүрэжэ ошотороо, яһала олон юумэн тухай бодомжолжо үрдидэг. Тиихэдээ гол түлэб ажал тухайгаал бодожэ ябадаг лэ даа.

Медицинскэ сестрагай хүдэлмэри хүндэшье, харюусалга ехэтэйшье ха юм. Эндэб үбшэнэй шалтагаанаар болон хойшолонгоор хирургда ерэдэг хүнүүд олон зантай байхаяа һанадаг. Тиигэбэшье һаань, Нелли Павловна хэндэньшье һаа, тэсэбэритэйгээр, дулааханаар хандажа, үбшэнтэниие удангүй уруу дуруу бэшэ, хүхюутэй, найдалтай болгодог юм. Иимэл һайн зантайдань тэрээндэ хүн бүхэн дуратай байдег.

Хүн зоной эдүүрые хамгаалха хүдэлмэридэ олон жилдэ һайнаар хүдэлжэ байһан Н. П. Шильникова районойнгоо больницын, республикын Эдүүрые хамгаалгын министерствын грамотануудта, коммунис ажалай удэрнигай үндэр нэрэ зэргэдэ хүртэнхэй байна.

Шэнэ-Бэрээнэй хүн зоной хүндэлдэг медсестра Н. П. Шильниковада олоной зүгһөө баяр хүргэхэ дуран хүрэнэ.

Р. СТЕПАНОВА,
Загарайн район.

ХИЛЫН СААНАҺАА
ТАСС · АЛН

ЭКОНОМИЧЕСКА ХАРИЛСААНАЙ ТҮСЭБ

НЬЮ-ЙОРК. Түбэй Америкэдэ амгалан тайбан байдал тогтоолго политическэ ба экономическа доройтон уналгаһаа гаража, тэрэнэй экономико хүгжөөлгын зам нээхэ гэжэ ООН-ой Генеральна секретарь Х. Перес де Куэльяр Түбэй Америкэдэхи экономическа харилсаанай түсхай түсэб соо тэмдэглэнэ. Генеральна Ассамблейн шиидхэбэрээр нёдондо жилэй декабрь һарада баталагдан абтаһан энэ түсэб майн 11-дэ нэгэгдэхэ ёһотой. 42-дохи сессн дээрэ зүбшэн хэлсэгдэхэ байна.

Тус районой экономико нэгэгдэхын, социальна хүгжэлтэ хангахын тула онсо яаралтай, мүн удаан болзорой туһаламжа үзүүлхэ программа ООН-ой Генеральна секретарийн хараалһан түсэб дотор табигдана. Тусхайлбал, 1986 оной баримта мэдээнүүдэй ёһоор, Түбэй Америкийн ороннуудай гадаадын үрн шэрн 17,2 миллиард долларто хүрэһэн байна. Энэ асуудалые шиидхэхэ программа бэелүүлхэ шухала. Гадна худоо ажахые хүгжөөхэ, эдеэ хоолой зүйлнүүдээр хангаха, гэр байра барилгые улам һайжаруулха әрилтэнүүд табигдана.

Энээнтэй дашарамдуулан, амгалан тайбан байдалай, Түбэй Америкые хүгжөөхын аша туһада, нютагай, мүн уласхоорондын хүсэлэл ороддолгонуудые гаргаха шухала.

УЛАСХООРОНДЫН КОНФЕРЕНЦИ

БРЮССЕЛЬ. «Хүнэй эрхэнүүдые хангалгын арга нүхэсэл болохо арадуудай эрхэнүүд ба уласхоорондын харилсаан» гэһэн темээр хоёр үдэрэй конференци Юристнүүд-демократуудай уласхоорондын нэгэдэлэй (МАЮД) уларидалга доро Бельгийн шислэл хотодо нэгэгдэбэ. Энэ хуралдаан ООН-ой Генеральна Ассамблейн хүнэй эрхэнүүдэй бүгэдэ нийтын декларацие баталан абаһаар 40 жилэй ойдо зорюулагдаһан байгаа.

Азийн, Африкын, Америкын болон Европын 38 ороной, тэрэ тоодо СССР-эй хүн зоной эрхэнүүдэй талаар 200 шахуу мэргэжэлтэд, правительствада ородогүй олохон уласхоорондын эмхинүүдэй түлөөлэгшэд конференцийн хүдэлмэридэ хабаадана. Уласхоорондын гуманитарна харилсаае, тэрэ тоодо хүнэй эрхэнүүдые үргэдхэхэ харяа түсэбүүдые, хүнэй хубийн эрхэнүүдые, сүлөөнүүдые хангалгын болон бусад асуудалнууд зүбшэгдэхэ.

БРЮССЕЛЬ. Гитлеровскэ Германие һамна бута сохиһоор 43 жилэй ойдо зорюулагдажа, Бельгийн Эно провинцийн Мораж хотодо Бельгийн эсэргүүсэлтын хүдэлөөнэй зэргэнүүдтэ дайралдажа, баатарай үхэлөөр үнаһан совет солдадуудай хүүрнүүд дээрэ веногуудые табилгын ёһолол болобо. Нютагай засагаархидай түлөөлэгшэд, Бельгидэхи совет эмхи зургаануудай хүдэлмэрилэгшэд, эсэргүүсэлтын хүдэлөөнэй ветеранууд энэ ёһололдо хабаадаһан байгаа. Фашизмые бута сохижо, илалта туйлалгада совет арад сэгнэшэгүй хубитаяа оруулһан байгаа гэжэ митинг дээрэ үгэ хэлэгшэд тэмдэглээ. Түүхэтэ ушар баримтануудые буруу һургэхэ, ехэ сагай үнгэрһэн дээрэһээ сэрэгэй гэмтэд болон элдэб эсын урбагшадай гэм зэмые сагааруулха талаар баруунай зарим политическэ бүлэгөөрхидэй һэдэлгэнүүд тон аюултай, уршаг ехэтэй гэжэ онсологдон заагдаба. Генк болон Маршьеин-О-Пон хотонуудтахи совет сэрэгшэдэй хүүрнүүд дээрэ веногуудые табилгын ёһолол болоо.

ВЕНОГУУДЫЕ ТАБИБА

ЗҮБШЭЛЭЛГЫН ХӨӨРЭЛДӨӨНҮҮД

ТОКИО. Аюулгүй байдалай асуудалнуудаар Японой болон США-гай ээлкээтэ зүбшэлэлгын хөөрэлдөөнүүд Гавайн араллнууд дээрэ болобо. Япон-американ сэрэгэй-политическэ харилсаае үргэдхэхэ, США-гай үргэн ехэ стратегидэ Японие хабаадуулха асуудалнууд гурбан үдэр соо зүбшэн хэлсэгдэһэн байгаа. Хоёр ороной сэрэгэй ба гадаадын политическэ албан зургаануудай дээдэ тушаалта хүтэлбэрилэгшэд Дундуур ба дүтын зайда хэрэглэгдэхэ ракетэнүүдые зайсуулан сараха тухай договорто гар табигдаһанай һүүлээр дэлхэй дээрэхи байдалые, Азийн түбинн-Номгон далайн оршондохи стратегическэ байдалые хаража үзэһэн байгаа. Уласхоорондын оршон байдалда һайн тэешээ хубилалтануудай болоошье һаань, «совет сэрэгэй аюул» улам үргэдэжэ байна юм хэ» гэһэн мэдүүлгэнүүдые зүбшэлэлгын хөөрэлдөөнүүдтэ хаба-адагшад хэбэ. Японой болон США-гай сэрэгэй харилсаае үргэдхэхэ замда хэгдэжэ байһан шэнэ алхамуудые сагааруулхын тула иимэ «шэнжэлэлгэнүүдые» хэгдэнэ.

ТЭРТЭ УГСААТАН

Захаамин нютагай буряадуудай нэгэ зариманиинь тэртэ зон болодог. Тэдэнэр уг гарбалаараа монгол угсаатан гэжэ тоологдоно. Тэртэнэр 1500-гаад оной эхеэр Монголой Засагта хаанай аймагай «хонин хотогойто» гэжэ угсаатанай бүридэлдэ ажаһуугаа. «Хонин хотогойто» угсаатад тиихэ үедөө «табан хотогойтын» бүридэлдэ ородог байгаа. Мүнөө энэ газар дээрэ Монголой Хубсэгэл аймагай Тосон Цэнгэл, Ара Булаг, Тэмур Булаг, Ихэ Уула болон Мүрэн-центр гэжэ сомонууд оршодог.

1668 ондо эхилһэн Джунгариин Галдан Бошогто ба Халхын Түшээтэ Хаашуулай хоорондохи дайнһаа бэеэ абарангаа, Торой Бодон хушууша ноён ударидагшатай 10 гаран тэртэ айл зон Алтай, Хангай хаданнуудай ара талаар нюусаар гаража ерэһэн түүхэтэй. Эдэ зон Хяагтын хажуугаар Ород гүрэнэй газар дээрэ ороһон юм. Харгы замдаа тэдэнэр загаһаар хоол хэжэ ябаад, Байгал далайн баруун эрьедэ хүрэбэ. Һүүлдэнь Түнхэнэй Больгёо гэжэ нютагта тэдэ байрлаба. Захаамин нютагай угай бэшэг соо эдэ 10 айлнуудай зарим тэды хүндүд нэрлэзэтэй: 1. Туг барижа ябаһан Торой Бодон хушууша һамгатаяа, 2. Торой Бодон хушуушын дүү хүбүүнэй һамган—Багшахуу одигон, 3. Торой Бодон хушуушада түрэл болохо Мангадай гэжэ хүн, 4. Унэй, 5. Унэрхэй. 6. Бажагадай гэжэ нэгэ үншэн хүбүүн г. м.

Торой Бодон хушууша урдань дайнай үедэ сэрэгэй туг барижа ябаһан хадаа «хушууша» гэжэ нэрэ зэргэдэ хүртэһэн юм. Тэрэ Эрхүү мүрэндэ хүрөөд, саашаа Ангарын эрьедэ байрлаба. Тэндэ байрлажа байха үедэнь Торой Бодон хушуушын һамган Монголдо байһанаа Сэлэнгэ мүрэниие уруудан ерэжэ, Эрхүү мүрэнэй адагта өөрынгөө үбгэнтэй үүгэзаһан юм. Һүүлдэнь тэдэнэр гэдэргээ Түнхэндэ ерэжэ, Тоёо горхоной зүүн дободо нютагжаһан байна. Тэндэ һаа болотор тэрэнэй сэргэ байһан юм гэжэ хэлсэдэг. Энэ торой Бодон Хушуушын нэрээр «Тооро» гэжэ нютагые нэрлээ гээд нэгэ домог соо хэлэгдэдэг. Энэ эсэгэһээ тараашад Түнхэнэй «торойд тэртэнэр» гэжэ уг эхилһэн юм. Торой Бодон хушуушын дүү хүбүүнэй һамган — Багшахуу одигоной хүбүүдһээ тараашад Түнхэнэй «ноёд тэртэ» зоной уг болоһон байна.

Арадай домогуудһаа

Анхан Хотогойто Монголһоо ерэһэн эдэ 10 гаран айл зонтой хамта нэгэ үншэн хүбүүн Бажагадай гэгшэ Түнхэнэй Больгёо нютагта һуужа байгаад, Зүршэ гэжэ хамниган хүнэй Дүрбэ гэжэ нэрэтэй басагые һамган болгожо абаба. Бажагадай 2 хүбүүдтэй болобо: Мангадай-Шогнобой ба Зандабай. Зандабайн хүбүүн Башли гэгшэһээ тараашад Түнхэнэй тэртэнэрэй отог болоһон байна. Бажагадайн ехэ хүбүүн Мангадай-Шогнобой 1-хи тэртэнэрэй уг эхилһэн байна. Энэ хүмнай 7 хүбүүдтэй байгаа: Бишыхай, Хуралдай, Бойго, Хүхэй, Мэлэүү-Занги, Монхоо, һалхайтангаа. Эдэ 7 хүбүүдһээ Бишыхай болон Бойго хоёр хүбүүдтэеэ Больгёоһоо ерэжэ, Захааминда нютагжаа. Бишыхай Мэлэ Жалга гэжэ нютагта һуугаа. Тэрэ сагта эндэ һуудаг заягтай болон сэнтихэн угсаатай хамнигадаар эдэ тэртэнэр хамтараад, 6 айл нэгэ отог боложо, «маалинха тэртэ» гэжэ нэрэтэйгээр 1763 ондо Армагай управын мэдэлдэ ороһон юм. 6 айлай бүхэли отог боложо управада ороходонь «ямар үсөөхэн» «маленький» гэһэн ород үгөөр «маалинха тэртэ» гэжэ нэрэтэй болоһон байдаг. Бойго хоёр хүбүүдтэеэ Сагаан Морин нютагай Улаан добуун гэжэ газарта нютагжаа. Мамар гэжэ хүбүүдэйнь аша үринэр тэндээ Бурхиин аймаг, Дархинта гэжэ нютагта Огоо Баанайтанай аймаг болоһон байна.

Сагаан Морин нютагай «1-дэхи тэртэнэрэй угай бэшэг» соо иигэжэ хэлэгдэнэ: «Түнхэнэй Тоороһоо Сагаан Мориндо 2 хүн ерээ: 1-дэхи тэртэ болохо Хүнэхэй ба 2-дохи тэртэ болохо Үргэдэй. Зарим уг гарбал мэдэдэг хүнүүд эдэ хоёрые аха дүү гэжэ тооломо. Хүнэхэй Сагаан Мориной Аншагай Хобоо гэжэ газарта һууба, тиихэдэнь Үргэдэй гэгшэнь Хонто гэжэ газарта һууба». Мүн энэл нютагай тэртэнэрэй ондоо угай бэшэг соо «Түнхэнэй Тооро нютагта Заряа гэжэ нэрэтэй тэртэ һуугаа. Тэрэнэй хүбүүн Галаанти гэгшэ 1823 ондо Захааминдэй Сагаан Мориной хажуудахи Зэмхэ гэжэ газарта хилэ харахаар Тоороһоо эльгээгдэһэн юм. Галаанти 2 хүбүүдтэй байгаа. Эрдэни ба Хабтагаалжан» гэжэ бэшээтэй. Дүтэлүүр нютагай «Тэртэнэрэй угай бэшэг» соо «Түнхэнэй Тоородо Гури-Шара гэжэ нэрэтэй тэртэ ажаһуутаа. Тэрэнэй хүбүүн Гэсэл гэгшэ Дүтэлүүрэй хажуудахи Зэмхэ гэжэ газарта Тоороһоо ерэжэ нютагжаа» гэжэ хэлэгдэнэ. Энэ Гэсэлэй аша үринэрые мүнөө «гуринха тэртэнэр» гэжэ нэрлэдэг. 1800-гаад оной эхеэр мүн лэ Түнхэнһөө Санага нютагта «ноёд тэртэ» уттай Хүжэй гэжэ хүн хилэ харахаар эльгээгдэжэ нютагжаһан түүхэтэй.

Мүн тэрэл үедэ (1668 ондо) Монголой Хотогойто нютагһаа Абуухай мэргэн гэжэ ударидагшатай элдэб угсаатай олон хүнүүд Байгал руу ерэһэн юм. Тэдэнэр Хубсэгэл далайн баруугаар Ханха гэжэ газараар Ород гүрэнэй газар дээрэ ороһон байна.

Торой бодон хушууша Монголһоо ерэжэ ябаха харгыдаа Хубсэгэл далайн Ихэ Уулын хажуудахи Одос намнанг гэжэ газарһаа нэгэ түрэхэ эхэнэрые мориндоо һуулгажа, Түнхэндэ асарһан домогтой. Түнхэндэ энэ эхэнэр хүбүүтэй болобо. Хубүүндэнь Гуур гэжэ нэрэ үгэһэн юм.

Монголһоо засагаархинай эдэ бодхуул хүнүүдые гэдэргэнь абаашахаяа ерэхэдэнь, Торой Бодон хушууша мүн ондоо эхэнэрые Түнхэндэ асарһандаа айжа, Абуухай мэргэнэй хүнүүдээр хамта Зүүн-Мүрэн голые уруудажа ошоо. Тэдэнэр тиишээ удаан ажаһуурһан юм. Торой Бодон Хушуушатай ерэһэн хүнүүд нишэ олон боложо, тэртэнэрэй отогууд болоһон байна. Һүүлдэнь эдэ отогууд дундаа аймаг аймагууд боложо хубаараа. Энэ газарнуудаар ажаһуурһан угсаатад бэшэ бүряадуудта «баруун долоон» гэжэ нэрэтэйгээр мэдээжэ болоһон юм. Мүнөө Захааминда эдэ тэртэнэрэй аша үринэр Сагаан Морин, Мэлэ, Баянгол, Дархинта, Ехэ-Сахир нютагуудаар ажаһууна.

Эндэ хэлэгдэһэнэй ёһоор тэртэ зон Түнхэнһөө Захааминда 1763 ондо ерээ. Эдэмнай Мэлэ болон Сагаан Мориндо ажаһуурһан аха дүү Бишыхай, Бойго хоёр болоно. Мүн Мэлэдэ Түнхэнһөө ерэжэ һуурһан тэртэнэр Хүнэхэй ба Үргэдэй гэгшэд болоно. Галаанти гэжэ тэрэ Сагаан Мориной хажуудахи Зэмхэ гэжэ газарта, «ноёд тэртэ» угтай Хүжэй гэгшэд Санагада хилэ харахаар Түнхэнһөө 18Cu-гаад оной эхеэр ерэжэ һуурһан байна. Мүн тиихэдэ Дүтэлүүрэй хажуудахи Зэмхэдэ Гэсэл гэжэ тэртэ Түнхэнэй Тоороһоо ерэжэ нютагжаһан түүхэтэй.

С. БАБУЕВ.

«НАҺАНАЙНГАА ЖАРГАЛ ЭДЛЭЖЭ...»

Эдэ үдэрнүүдтэ Дугар Майдарович Цыремпилов 70 наһа гүйсэхэнь. «Наһанайнгаа жаргал эдлэһэн хүн» гэжэ нютагайнь зон Дугар Майдарович тухай хэлсэдэг юм. Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнай шуһата шэрүүн жэлнүүдтэ шанга тулалдаанда эрэлхэг зоригтойгоор хабаадаһан намтартай. 17-дохи дивизиин гвардейскэ 52-дохи стрелково полкын отделениин командир ябахадаа, хамта алба хэдэг нүхэдтөө ёһотой жэшээ харуулагша һэн. Шэн зоригтой сэрэгшын үбсүүндэ Алдар Солын гурбадахи шатын, Эсэгэ Ороноо Хамгаалгын дайнай хоёрдохи шатын орденууд, «Шэн зоригой түлөө» болон дайшалхы олон медальнууд ялардаг. Дугар Майдарович 1943 ондо хүндөөр шархатаһанайнгаа удаа түрэһэн нютагаа бусажа, хамтын ажалда хам оролсоод, колхозой элдэб һалбарида аша үрэтэйгөөр хүдэлөө юм.

Цыремпиловтэнэй гэр бүлэ нютаг, нугадаа олон хүүгэдтэй үнэр баян айлнуудай нэгэндэ тоологдодог. Дугар Майдарович наһанайнгаа амаралтада гараһаншье һаа, түрэл Аргатын совхоздоо ажаллаһаар. Мүнөө үедэ ажалай, дайнай ветеран совхозой амаралтын байшангые даагшаар ажаллана.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Ажалай, дайнай ветеран Д. М. Цыремпилов басагантаяа.

Б. ГАДЬЯНОВАЙ фото.

Хурамхаанай район.

ХҮН БА байгаалиг

БАЯЛИГНАЙ ХЭМГҮЙ БЭШЭ

«Татарский ключ» уурхайн управлени 1959 ондо байгуулагдаа юм. Өөрынгөө гол продукци — химиин талаар сэбэр известняк 1966 онһоо Усолье-Сибирскиин химическэ комбинадта эльгээжэ захалаа һэн. Мүнөө үедэ жэлдээ 1,1 миллион тонно известняк олзоборилгодоно. Иигэжэ 4,5 миллион тонно түүхэй эд болбосоруулагдажа абтана бшуу.

Энэ предприятиин олзоборилһон известняк целлюлозосаарһанай промышленностиин мэдэлдэ ородог Байкальскын, Братскын, Усть-Илимэй, Селенгинскын, Амарай комбинадуудта, Петровск-Забайкальскын металлургическа заводто, Татауровай барилгын материалнуудай комбинадта, Ангарскын, Тимлюйн цементын заводуудта, бусад олон предприяти, эмхи зургааануудта эльгээгдэдэг юм.

Управленийн бүридэлдэ уурхай, автотранспортна цех, бутаруулдаг-илгадаг фабрика, заһабарилгын-механическа цех, ууралаар хангалгын цех, уһа дамжуулдаг болон канализациин түхеэрэлгэнүүд, хэрэглэгдэнэн уһа биологическа аргаар сэбэрлэхэ түхеэрэлгэ, түмэр замай цех, хамһабариин ажахы, хүүгэдэй эмхи зургаанууд гэхэ мэтэ ороно.

Иимэ үргэн хэмжээнэй предприятиин ажал ябуулга оршон тойронхи байгаалида нүлөө үзүүлэнгүй байха аргагүй. Бутаруулдаг-илгадаг фабрика барихадаа, тоһыень уһа сасажа дараха гэжэ хараалагдаһан байгаа. Юундэб гэхэдэ, канализациин сооргонуудые известнягай үлэгдэлнүүд бүтөөжэрхёо. Тиимэһээ бутаруулдаг-илгадаг фабрикада «Сиот» түхэлэй 3 гидроциклон табигдажа, хүдэлмэриин газарһаа тооһо һоролгын түхеэрэлгэнүүд гүйсэд шэнэлэгдээ. Хүдэлмэриин газарай тооһые хуурай зандань суглуулха түхеэрэлгэнүүд хабсаргагдаа. Гидроциклонуудые һайнэар хүдэлгэхын тула утаа һородог бүри хүсэтэй түхеэрэлгэнүүд табигдаа. Түбэй котельнэдэ шлак гаргаха түхеэрэлгэнүүд һэльбэн шэнэлэгдээ.

Хүдэлмэриин тус тус газарнуудаар хорото бодосуудые агаарта гаргадаг бүхы түхеэрэлгэнүүд тоо бүридхэндэ абтаа. Тиимэ 89 түхеэрэлгэ тодорхойлогдоод, тэдэнь жэлдээ 5 мянга гаран тонно муухай үлэгдэлнүүдые агаарта хаядаг байгаа. Уурхай дээрэ тооһоролые бага болгохын тула уһа сасадаг 9 түхеэрэлгэ «БелАЗ-540» түхэлэй автосамосвалнууд дээрэ тодхогдоо. Гадна харгынуудые уһалха гурбан автоцистернэ бии. Гол мүрэнүүдые, нуур сөөрэмүүдые арюун сэбэр байлгахын тула хуули сахилгын органууд, СЭС, «Байкалрыбвод» управленийн оперативна инспекци ехэ ороллолго гаргана.

Уурхайн управлени хоро хүргэдэг үйлэдбэринүүдэй тоодо ородог бэшэ. Поселогой улам хүтжэжэ байбашье, сэбэрлэлгын түхеэрэлгэнүүд хэрэглэгдэһэн уһые һаадгүй сэбэрлэхэ хүсэтэй байна. Гэбэшье сэбэрлэлгын түхеэрэлгэнүүдэй хүсэ шадалые хэм соонь байлгахын тула 1988 ондо 87 мянган түхэриг гаргашалагдахаар хараалагдаа. Биофильтрнүүдэй бүтээсые дээшэлүүлхын тула түсхай зорилготой аад, орёо ехэ худэлмэри бэелүүлэгдэнэ. Нёдондо намарһаа бузарлагдаһан уһа суглуулха сөөрэм баригдажа захалаа. Мүнөө тэрэнь ашаглагдажа байнхай. Гэбэшье үшөө үргэдхэхэ хэрэгтэй.

Үшөө нэгэ һонин юумэн гэхэдэ, зундаа сэбэрлэгдэнэн уһаар хамһабариин ажахын огород, сабшалангуудые уһалхын тула бүлүүр станци тодхогдоо. Сэбэрлэлгын түхеэрэлгэнүүдэй һаадгүй худэлмэриие лаборант, аюулгүйн техникэ сахиха албан, управлениин ахамад энергетик хинан шалгана.

Хэрэглэгдэһэн техническэ тоһо суглуулха худэлмэри эндэ һайнаар эмхидхэгдэнхэй. Заһабарилгын-механическа цехэ автомашинануудые техническэ талаарнь хангадаг пункт өөрын хүсөөр баригдаа.

Экономическа хүмүүжүүлгэдэ мүн лэ горитой анхарал хандуулагдана. Тэрэнэй гол зорилгонь гэхэдэ, байгаалиин баялигууд хэмгүй бэшэ, тэдэниие гамнаха, арьбажуулха хэрэгтэй гэжэ бүхы тушаалтад, хүн бүхэн ойлгохо ёһотой.

Р. НИКОЛАЕВА,
худөө бэшэгшэ.

Соёлой һонин

МАНАЙДА АЙЛШАЛХАНЬ

РСФСР-эй габьяата артистка Людмила Голубевагай концертнүүдые Байгал-Амарай түмэр замай Буряадай участогай барилгашад энэ һарын 10-һаа эхилээд 24 болотор хараха аргатай байна. Артистка ородой романснуудые гүйсэдхэдэг юм. Гитара дээрэ Юрий Ковалев наадажа үгэхэ.

Майн 10-да, 11-дэ РСФСР-эй габьяата артист Лев Евграфов (виолончель), уласхоорондын конкурснуудай лауреат Лидия Евграфова (фортепиано) гэгшэд айлшалхе.

Уласхоорондын, бүхэсоюзна болон бүхэроссин конкурснуудай лауреат Анатолий Заикин, Геннадий Галицкий гэгшэдэй (хоюулаа баяан дээрэ наададаг) концертнүүд майн 15—19-дэ үнгэрхэ юм.

Майн 13—18-да Уласхоорондын конкурснуудай лауреадууд Татьяна Федькина Ирина Смолина хоёр фортепиано дээрэ наадаха уран бэлигээ харуулха.

«Акварели» гэжэ рок-бүлэг 21—23-да айлшалха.

Мордовиин АССР-эй үгэнэй дуу, хатарай «Умарина» ансамбль майн 23—26-да ехэ харалга эмхидхэхэ юм.

Н. ЕГЕРЬ.

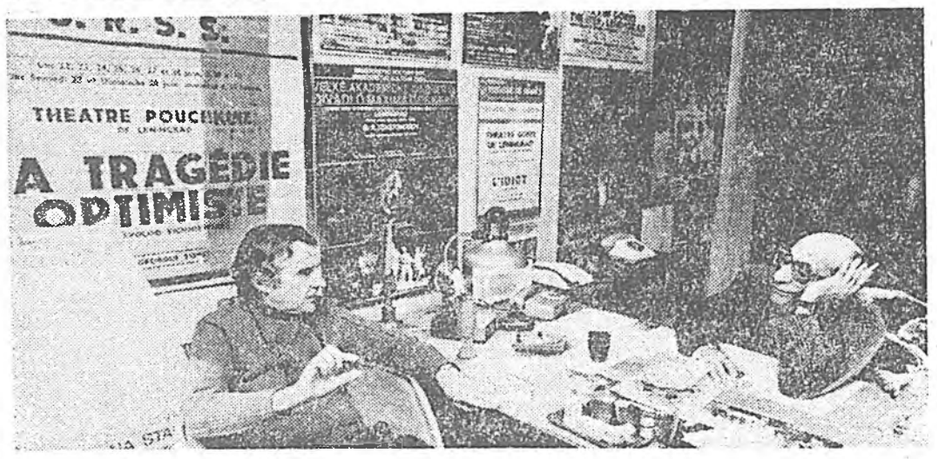

АМЕРИКАН ЗҮЖЭГ— СОВЕТ СЦЕНЭ ДЭЭРЭ

ЛЕНИНГРАД. Американ драматургиин классика — Тенесси Уильямсай «Стеклянный зверинец» гэһэн зүжэг М. Горькиин нэрэмжэтэ драмын Ехэ академическэ театрай репертуарта нэмэжэ оробо. США-һаа ерэһэн режиссер Нейгл Джексонэй найруулан табиһан энэ зүжэг һаяхан эндэ түрүүшынхеэ харуулагдаа. СССР-эй арадай артистка Алиса Фрейндлих, республикын габьяата артистнар Андрей Толубеев ба Геннадий Богачев, артистка Елена Попова энэ зүжэгтэ гол рольнуудые наадана.

— Георгий Товстоноговой намайе театртаа урилһандань ехэл баяртайб. Режиссёртой энэ харилсаа холбоон намда ехэ һургаал болоо. Пристондэ эхилһэн харилсаа холбоонойнай үргэлжэлэл болобо гээшэ. Мак-Картерай театрта Г. Товстоноговой найруулан табиһан «Дядя Ваня» зүжэг олонитэдэ ехэ һайшаагдаһан юм, — гэжэ Нейгл Джексон хэлэнэ.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: Нейгл Джексон (зүүн гарһаа), М. Горькиин нэрэмжэтэ драматическа Ехэ академическэ театрай ахамад режиссёр, СССР-эй арадай артист Георгий Товстоногов; Нейгл Джексон Алиса Фрейндлих хоёр зүжэгэй һүүлээр.

ТАСС-ай фотохроникэ.

Спорт

МУНКОЕВ ЭРХИМЛЭНЭ

Ветерануудай дунда шатараар республикын түрүү һуури эзэлхын түлөө мүрысөөнэй дүрбэдэхи тур наадагдаба. Буряадай худөө ажахын институдай доцент, спортын мастерта кандидат Б. Мункоев һубэлгэн бэрхээр наадана. Гурбадахи турта тэрэ А. Ильиныхтэй наадахадаа, абаһаар лэ булюу байдалтай боложо, уданшьегүй илалта туйлаа һэн.

Дүрбэдэхи нааданда тэрэ Ивалгын суглуулагдамал командын гэшүүн Б. Цырендылыковтэй уулзаба. Нааданай эхиндэ Мункоев хүндэшэг байдалда оробошье, һайнаар хамгаалга хэжэ, хюлгэ дээрэхи байдалые тэнсүү болгоһон байгаа. Тиигэһээр тэрэ булюу байдалтай боложо, илалта туйлаба.

Яһала эдэбхитэй һайнаар наадажа байһан Ю. Краснов Прибайкалиин районой түлөөлэгшэ Ц. Гуруевые, гурбадахи турта И. Елсуковые шүүһэн байха юм. Удаадахи уулзалгада Краснов Б. Бадмаевтай наадахадаа, эзлжээтэ илалта туйлажа, урагшаа дабшаһан байха юм.

И. Елсуков Б. Сушкеевтэй наадахадаа, орёо хүндэ тэмсэлдэ булюу байдалтай болсоод, урагшаа дабшаба. В. Степанов С. Шулуновые. А. Ильиныхь Г. Будаевые шүүгээ.

Тиигэжэ дүрбэн турай һүүлээр Б. Мункоев дүрбэн очкотойгоор түрүүлжэ ябана. Тэрээнһээ хахад очкогоор гарһаһан Ю. Краснов хоёрдохи һуурида дабшана. И. Елсуков, В. Шагдыров, В. Степанов тус тустаа гурбан очкотойгоор удаадахи һууринуудые эзэлнэ.

Л. ГАРМАЕВА,
мүрысөөнэй ахамад судья.

ДОРЖЫН БРОНЗО МЕДАЛЬ

Залуушуулай дунда дүрэ буляалдалгын барилдаагаар СССР-эй түрүү һуури эзэлхын түлөө мүрысөөн Белоруссиин ССР-эй Гомель хотодо болобо. 22 хүрэтэр наһанай 200 шахуу барилдаашад мүрысөөндэ хабаадаһан байгаа.

Эдэмнай ороной суглуулагдамал командын гэшүүдые халан абаха ёһотой спортсмэнүүд гээшэ. Эгээл тиимэһээ шэгнүүр бүхэндэ һонирхолтой, шанга тэмсэл болобо. Түрүүшын дүхэригтэе «Динамын» болон ЦСКА-гай суглуулагдамал командануудай хоорондо илангаяа шанга тэмсэл боложо, дүрбэдэхи үдэрэй һүүл багта сэрэгшэд урагшаа гараад, командаараа гол шанда хүртөө. Динамынхид — хоёрдохи, профсоюзуудай команда гурбадахи болоо.

Зургаан хүбүүд энэ ехэ мүрысөөндэ манай республикын спортын нэрэ хүндые хамгаалаа. Урда тэзнь СССР-эй спортын мастер В. Миланханов, уласхоорондын классай спортын мастер Н. Иванов энэ наһанай бүлэгтэ Советскэ Союзай чемпионууд болоһон, спортын мастернууд Б. Гомбожапов, А. Матюнов, Д. Халтанов гэгшэд шанда хүртэһэн юм гэжэ һануулха шухала. Һүүлшынь хоёр энэ жэлэй мүрысөөндэ илалта туйлаха аргатай байгаа гэжэ һанагдана. Д. Халтанов тушаа хэлэхэ болоо һаа, тэрэ тренернүүдэй этигэл найдалые харюулаа гэжэ тэмдэглэлтэй. Зүгөөр А. Матюнов һуулаар барилдажа, мүрысөөнһөө гаргагдашоо. Эгээл хүнгэн шэгнүүртэ барилдаһан сэрэгэй алба хаагша В. Дашинимаев гурбадахи дүхэригтэ гэмтэжэ, тэмсэлээ үргэлжэлүүлхэ аргагүй болобо.

Залуунуудшье һаа, яһала дүршэл ехэтэй мастернууд В. Монсонов А. Пестерев гэгшэд һанаһанда хүрэбэгүй. Пестерев Махачкалагай спортсмен З. Рамазановтай уулзахадаа, тактическа алдуу гаргажа шүүгдэшөө.

Манай хүндэ шэгнүүртэй барилдаашан И. Тютрин иимэ ехэ мүрысөөндэ түрүүшынхеэ хабаадабашье, бүхы арга хабаяа гаргажа шадабагүй.

Манай «Динамо» бүлгэмэй түлөөлэгшэ Доржо Халтанов эдэбхитэй һайнаар тулалдаба. Сэхыень хэлэхэдэ, яхад спортсмен А. Христофоровтой уулзахадаа урагшагүйдэжэ, шүүгдэнэн байгаа. Хахад финалда гарахын түлөө тэмсэлдэ Доржо хүдэр шамбай бэетэй украин барилдаашан П. Кадиевтай уулзаба. Түрүүшын гурбан минута соо Доржо мүхөөгөө үгтэбэгүй. Гэбэшье саашадаа нүгөөдэнь манай спортсменэй һула газарые олоһон байгаа. Зүгөөр уулзалгын түтэсхэлдэ Халтанов улам эршэдэжэ, шуран түргэнөөр добтолоод, илалта туйлаба.

Түгэсхэлэй мүрысөөндэ Доржо Халтанов Гродно хотын мастер Николай Матейкотэй тулалдаһан байгаа. Матейко илалта туйлахые хэды ороллобошье, урагшагүйдэжэ, нютагаймнай хубүүн бүхэсоюзна мүрысөөндэ үшөө изгэ бронзо медальда хүртэбэ. Сэхыень хэлэхэдэ, энэ медаль Доржын сэдьхэлые ханаанагүй. Ушарынь юуб гэхэдэ, тэрэ бүри дээгүүр һуури эзэлхэ аргатай байгаа. Гостиницада ерээд байхадаа, тэрэ Христофоровтэ яагаад шүүгдэнэнэ нариндаа шэнжэлжэ үзэбэ. Эрэшүүлэй дунда СССР-эй түрүү һуури эзэлхын түлөө мүрысөөндэ тэрэ энэ алдуу эндүүгээ дабтахагүйн тула ороллоно.

В. СЫДЕЕВ.

ПРАВДА БУРЯТИИ

★ «Демократиие үргэдхэн, социализмын шэнэ шэнжэ шанар түйлаха» — олонитэдэ мэдээсэлнүүдые дэлгэрүүлэн таараадаг хэрэгсэлнүүдэй, үзэл сурталай эмхи зургааануудай болон зохёохы холбоонуудай хүтэлбэрилэгшэдэй уулзалга тухай ТАСС-ай мэдээсэл. (1, 2-дохи хуудаһанууд).

★ Зохёохы ажалай булгууд. «Конкурсын һүүлээр мүндэлэн бодолнууд» — Г. Батуевагай Т. Хандажаповагай статья.

★ Хани харилсаан. «Гараараа дайража болохо...» — Д. Санжиевай статья.

★ Республикын соёлой һонин.

★ Спортын мүрысөөнүүд тухай.

Сэнхир экран

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

Москва. 7.30—«120 минута». 9.35 — «Амар сайн, хүгжэм!». 10.20—«Мэдээжэ аад, юрэ бусын юумэн». 11.30—Шэнэ һонин. 11.40—«Хабаадагша нюурнууд». «Артек» гэжэ бүхэсоюзна пионерэй лагериие хүгжөөхэ тухай. 16.30—Шэнэ һонин. 16.40—Хубилган шэнэдхэлгын прожектор. 16.50—Арадай хатарай ансамблиин концерт. 17.05 — «Арбан гурбадахи сагин»—баримтата фильм. 17.45—«...16-тай ба тэрээнһээ дээшэ наһатайшуулда». 18.30—Хүгжэмэй жасаһаа. А. Дворжак. Фортепианна квинтет. 19.30—«Мүнөөдэр — түби дэлхэй дээрэ». **Улаан-Удэ.** 19.50—Байгал. **Москва.** 20.15—«Хубилган шэнэдхэлгэ: зорилгонууд ба шиидхэбэринүүд». Эхэнэрнүүд—тэдэнэй ажал хэрэг ба ажаһуудал. 22.00—Время. 22.35 — Хубилган шэнэдхэлгын прожектор. 22.45—«Человек театра». К. С. Станиславскиин соратник, театрай администратор Н. Михальский тухай. 23.45—«Мүнөөдэр—түби дэлхэй дээрэ». 23.55 — Уласхоорондын байдалай главна редакци дурадхана: Хархис хүсэнүүдэй радиостанцинуудай дамжуулганууд тухай.

ХОЁРДОХИ ПРОГРАММА

Москва. 9.00—Үглөөнэй гимнастика. Һурагсалай программа. 9.15—«Объективтэ—ан амитад». Могойнууд. 9.35, 10.35—А. Т. Твардовский. «Василий Тёркин». 7-дохи класс. 10.05—12.05 — Испан хэлэн. 11.05 — СПТУ-гай һурагшадта. НТР ба физикэ. 11.35, 12.35 — Физикэ. 7-дохи класс. 14.20—«Холо ба ойро» — баримтата фильмүүд. 15.15—Шэнэ һонин. 15.25 — «Угрюм-река» — «Предательство»—3-дахи сери. **Улаан-Удэ.** 18.00—«Октябриин документнууд» — баримтата фильм. 18.30—«Уласхоорондын шэнжэлэл» (буряадаар). 18.45—Киноочерк. 18.55—«Театр ба хараг-ша». Гүрэнэй буряад драмын академическэ театрай хүгжэмэй талые даагша В. Д. Пантаевай зохёохы ажал ябуулга тухай. **Москва.** 19.50—«Фантастика — мультипликацида». **Улаан-Удэ.** 20.15 — Соносхолнууд. 20.25—«Демократида һуранабди». Эрхэтэй ёһоной болбосоролтой байһанаа харуулдаг коллективтэй предприятиэй, өөһэдынгөө эрхэнүүдые хэрэглэжэ шададаггүй коллективтэй энэ дамжуулга соо танилсахат. **Москва.** 21.00—«Амгалан нойрсогты, багашуул!» 21.15—Ритмическэ гимнастика. 21.45 — Духовой оркестр наадана. 22.00 — Время. 22.35 — Хубилган шэнэдхэлгын прожектор. 22.45—«Случай в аэропорту»—гурбан серитэй уран һайхэнай фильм. 2-дохи сери. 24.00—Велосипедээр урилдаан.

МАНАЙ АДРЕС, ТЕЛЕФОНУУД: индекс 670000

УЛАН-УДЭ, ул. КАЛАНДАРИШВИЛИ, 23, редактор —2-50-96, приемная —2-54-54, зам. редактора —2-68-08, зам. редактора —2-62-62, отв. секретарь —2-50-52, секретариат —2-66-76; отделы: партийной жизни —2-60-91, пропаганды —2-56-23, промышленности и строительства — 2-61-35, сельского хозяйства—2-64-36, 2-63-86, советского строительства и быта —2-69-58, культуры и школ —2-60-21, 2-57-63, информации — 2-34-05, переводов—2-54-93, писем и селькоров—2-67-81, корректорская — 2-33-61, выпускающие — 2-35-95, собственные корреспонденты: п. Баргузин — 91-1-44, п. Кырен — 91-7-18, Северобайкальск — 35-73, п. Хориск —55-6-99.

Республиканская типография Государственного комитета Бурятской АССР по делам издательств, полиграфии и книжной торговли г. Улан-Удэ, ул. Ленина, 34. Н-02485. Заказ № 110. Индекс 04610.